

თენგიზ ირემაძე

ალეთეიოლოგიური რეალიზმი

შალვა ნუცუბიძე და მისი აზროვნების
ახლებური საწყისები

გერმანულიდან ქართულად თარგმნა
გიორგი თავაძემ

TENGIZ IREMADZE

DER ALETHEIOLOGISCHE REALISMUS

*Schalwa Nuzubidse
und seine neuen Denkansätze*

Aus dem Deutschen ins Georgische
übersetzt von
Giorgi Tavadze

თბილისი 2013 Tbilisi

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა
კვლევითი ინსტიტუტი

GRIGOL ROBAKIDZE UNIVERSITY
INSTITUTE OF PHILOSOPHY AND
SOCIAL SCIENCES

იოანე პეტრიძის სახელობის საფილოსოფიო
საზოგადოება

IOANE PETRITSI PHILOSOPHICAL SOCIETY

რედაქტორები:

პროფესორი, დოქტორი გურამ თევზაძე (თბილისი)
პროფესორი, დოქტორი ლალი ზაქარაძე (ბათუმი/თბილისი)

Editors:

Prof. Dr. Guram Tevzadze (Tbilisi)
Prof. Dr. Lali Zakaradze (Batumi/Tbilisi)

რეცენზენტები:

პროფესორი, დოქტორი მიხეილ გოგატიშვილი (თბილისი)
პროფესორი, დოქტორი გიორგი ხეოშვილი (თბილისი)

Reviewers:

Prof. Dr. Mikheil Gogatishvili (Tbilisi)
Prof. Dr. Giorgi Kheoshvili (Tbilisi)

© თენგიზ ირემაძე, 2013
© Tengiz Iremadze, 2013

პირველი ქართული გამოცემა, 2013
გამომცემლობა „ნეკერი“
Publishing House „Nekeri“

ISBN 978-9941-436-81-9

სარჩევი

წინათქმა	5
§1. შესავალი	9
§2. ფილოსოფიის ამოცანა	10
§3. ალეთეიოლოგიის ძირითადი ცნებები	15
§4. ალეთეიოლოგიის ფილოსოფიური წყაროები	43
§4.1. ბერნარდ ბოლცანო	43
§4.2. ემილ ლასკი	48
§5. ალეთეიოლოგიური მეთოდი	53
§6. ინტუიტივიზმი და ალეთეიოლოგია	57
§7. ქვეშარტების სახეები	59
§8. ალეთეიოლოგიის კრიტიკოსები	66
§9. შეჯამება	71
შენიშვნები	75
ლიტერატურის ნუსხა	102
პირთა საძიებელი	106

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort	5
§1. Einleitung	9
§2. Aufgabe der Philosophie	10
§3. Grundbegriffe der Aletheiologie	15
§4. Philosophische Quellen der Aletheiologie	43
§4.1. Bernard Bolzano	43
§4.2. Emil Lask	48
§5. Die aletheiologische Methode	53
§6. Intuitivismus und Aletheiologie	57
§7. Die Arten der Wahrheit	59
§8. Kritiker der Aletheiologie	66
§9. Ausblick	71
Anmerkungen	75
Literaturliste	102
Personenregister	106

მისეული მოძღვრება ამის თვალსაჩინო დასტურია! მან ისეთი ორიგინალური კონცეპტუალური ჩარჩოს მოხაზვა სცადა, რომელმაც მრავალი სოლიდური ფილოსოფოსის ყურადღება დაიმსახურა. სწორედ ამ სფეროში წარმოებული კვლევა-ძიების წყალობით იქცა ნუცუბიდის თავისი დროის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფილოსოფოსად. მისი ალეთეიოლოგიური რეალიზმი, რომელიც აზროვნებასა და ყოფნას შორის არსებული ტრადიციული წინააღმდეგობების დაძლევისა და გადალახვის ახლებურ გზებს ეძიებდა, დღემდე ერთ-ერთ საყურადღებო თეორიულ კონცეპტად რჩება. ალბათ, საგანგებო აღნიშვნის ღირსია ის ფაქტიც, რომ შალვა ნუცუბიდის შესახებ 2009 წელს ცალკე სტატია (ავტორები: თ. ირემადე, ლ. ზაქარაძე, გ. ხეოშვილი) გამოქვეყნდა ცნობილი გერმანული გამომცემლობის, „რეკლამის“ მიერ გამოცემულ სამყაროს უმნიშვნელოვანეს ფილოსოფოსთა ლექსიკონში (იხ., ქვემოთ, „ლიტერატურის ნუსხა“).

ჩემს გამოკვლევაში სწორედ შალვა ნუცუბიდის ალეთეიოლოგიური ნაშრომებია

წინათქმა

წინამდებარე ნაშრომის ქართული თარგმანის გამოცემა შალვა ნუცუბიდის დაბადების 125 წლისთავს ეძღვნება. XX საუკუნის ყველაზე დიდი ქართველი ფილოსოფოსის თეორიული მემკვიდრეობა კვლავაც უნდა მოექცეს ქართველ მოაზროვნეთა საგანგებო ყურადღების ცენტრში, რადგან მისი შემოქმედების რეცეფციისა და ტრანსფორმაციის მცდელობები თანამედროვე ქართული ფილოსოფიური აზროვნების ახალი კონცეპტუალური ჩარჩოს მოსახაზადაა საჭირო. თუმცა შალვა ნუცუბიდის ზოგიერთი ფილოსოფიური და ფილოსოფიისისტორიული თეზისი სადავოა და მკვეთრი კრიტიკის საგანიც შეიძლება გახდეს.

მიუხედავად ამისა, შალვა ნუცუბიდის სახელს უკავშირდება XX საუკუნის ქართული ფილოსოფიური აზროვნების ყველაზე საგულისხმო მიღწევები. ალეთეიოლოგიის

განხილული. ოღონდ განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა მისი თეორიის საფუძველმდებარე ცნებებისა და კონცეპტების რეაქტუალიზების ცდას თანამედროვე ფილოსოფოსობის კონტექსტში. ამასთანავე, ალეთეიოლოგიური რეალიზმი ეპისტემოლოგიური კვლევა-ძიების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებად გვესახება.

წინამდებარე ნაშრომი ცნობილი გერმანელი ფილოსოფოსის, უდო რაინჰოლდ იეკის მეტად საინტერესო წინათქმით რამდენიმე წლის წინ გამოქვეყნდა გერმანულ ენაზე: T. Iremadze, *Der Aletheiologische Realismus. Schalwa Nuzubidse und seine neuen Denksätze* (2008). მისი გადმოქართულება ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა კვლევითი ინსტიტუტის თანამშრომლის, გიორგი თავაძის დამსახურებაა. მან ჯერ კიდევ სამიოდე წლის წინ თარგმნა ეს ნაშრომი ქართულ ენაზე. მთარგმნელმა შალვა ნუცუბიდის ალეთეიოლოგიური ნაშრომების ციტატებიც ხელახლა თარგმნა გერმანული ენიდან და არ გამოიყენა ამ ნაშრომთა უკვე არსებული ქართული თარგმანები. ჩვენი

აზრით, ამ თარგმანებში ფილოსოფიური აქცენტები აქ-იქ არასწორადაა დასმული.

ვფიქრობ, რომ წინამდებარე ნაშრომის პირველი ქართული გამოცემა ხელს შეუწყობს ალეთეიოლოგიური პრობლემატიკის კვლევა-ძიების საქმეს ქართულ ფილოსოფიაში.

თენგიზ ირემაძე
ქ. თბილისი, 5 ოქტომბერი,
2013 წელი

§2. ფილოსოფიის ამოცანა

ნუცუბიძის მიხედვით, მომავალი ფილოსოფიის ამოცანა აზროვნების მაქსიმალურად კომპლექსური ანალიზი უნდა იყოს. შემეცნების პროცესის ზუსტი ანალიზის მეშვეობით, აზროვნებას შესაძლებლობა ეძლევა, თავი აარიდოს ადამიანური თვისებების გადამწყვეტ ზეგავლენას. ამით ნუცუბიძემ „ანთროპოლოგიზმის“ გადალახვის საკითხი დააყენა. განსხვავებულმა ფილოსოფიურმა მიმდინარეობებმა, XX საუკუნის დასაწყისშიც, სხვადასხვა პერსპექტივებიდან სცადეს „ანთროპოლოგიზმის“ მიერ გნოსეოლოგიაში გამოწვეული კრიზისის დაძლევა. ნუცუბიძე მიიჩნევს, რომ მათი მცდელობები წარუმატებელი აღმოჩნდა, რადგან ისინი მცდარ გზაზე იდგნენ. მიუხედავად ამისა, ჩამოყალიბების დღიდან, ფილოსოფიაში ამ მიმართულებით მცდელობები არ განელეზულა: მრავალ მოაზროვნეს სწამდა, რომ შემეცნების წმინდა სტრუქტურის წვდომა ადამიანის ფსიქოლოგიური ზეგავლენებისგან მაქსიმალური აბსტრაქტიზების გზით იყო

§1. შესავალი

ქართველმა ფილოსოფოსმა და მოაზროვნემ, შალვა ნუცუბიძემ (1888-1969 წწ.), XX საუკუნის დასაწყისში ფილოსოფოსობის ახალი კონტურების მოხაზვა სცადა. ამას ადასტურებს მისი ორიგინალური მოძღვრება ალეთეიოლოგიური რეალიზმის შესახებ, სადაც ის თანამედროვეობის აქტუალურ საკითხებს განიხილავს და ყოფნასა და აზროვნებას შორის არსებული ნამდვილი დაპირისპირებულობის გადალახვას იმედოვნებს.¹

ნუცუბიძე ალეთეიოლოგიურის თვითმყოფადი და ჯერ კიდევ გამოუკვლეველი სფეროს ნათელყოფას შეეცადა. ეს სფერო, მისი რწმენით, ყოფნასა და აზროვნებას შორის მდებარეობს. ამ ორ ფენომენს შორის არსებული, მანამდე უცნობი მიმართებების აღმოჩენით ქართველმა ფილოსოფოსმა ალეთეიოლოგიის ახალი კონცეფცია შექმნა; მისი აზრით, მხოლოდ ალეთეიოლოგიას ძალუძს ფილოსოფიური აზროვნებისათვის დამახასიათებელი ცალმხრივობების გადალახვა.²

შესაძლებელი. მაგრამ ამ მოაზროვნეების ძალისხმევა ფრაგმენტული აღმოჩნდა, რის გამოც ვერ განვითარდა წარმოდგენა „შემეცნების ჭეშმარიტი პროცესის“ შესახებ. ამისგან განსხვავებით, ახალი დისციპლინის, ალეთეიოლოგიის მიზანია, ალეთეიოლოგიურის შესახებ ფრაგმენტული განაზრებების თავმოყრა და მათი გამოყენება ახალი სააზროვნო კონსტრუქციების შესაქმნელად.

სწორედ აქ იჩენს თავს ის საკითხები, რომლებიც ალეთეიოლოგიურის ახლად შემოტანილ სფეროს ეხება. მაგრამ, ვიდრე ამ სფეროს სტრუქტურასა და თავისებურებებს განვიხილავთ, ყურადღება უნდა გავამახვილოთ ახალ დისციპლინაზე და, შესაბამისად, მის სახელწოდებაზე. ალეთეიოლოგიას ნუცუბიძე პირველ ფილოსოფიას უწოდებდა, რადგან ის, რაც ფილოსოფოსობისათვის უსაკუთრივესია, სწორედ მას ეხება. პირველი ფილოსოფია ფილოსოფოსობის სათავეცაა და მისი მიზანიც. ფილოსოფოსობა მხოლოდ ადამიანს ხელეწიფება, რადგან „უფრო მაღალ საფეხურზე ის უკვე აღარ არის საჭირო, ხოლო უფრო ქვედა საფეხურზე

ის ჯერ კიდევ არ არის საჭირო.“³ ამრიგად, ფილოსოფია შეიძლება გავიგოთ, როგორც სპეციფიურ-ადამიანური აქტივობა, რადგან ღმერთები მას არ საჭიროებენ, ხოლო სიცოცხლის არაგონებრივი განვითარების საფეხურზე ის შეუძლებელია. უკანასკნელი გარემოება აუცილებელი უნარების არარსებობითაა გამოწვეული. ასე რომ, ღმერთებისათვის ზედმეტია ფილოსოფია, ინტელექტის არმქონე არსებებისათვის კი ის მიუწვდომელია.

ნუცუბიძეს თავისი ალეთეიოლოგიით სურდა, ერთი მხრივ, იმ დროს არსებული ცნობიერების, ანუ სუბიექტის ფილოსოფიაში შეეტანა ცვლილებები, მეორე მხრივ კი – ადეკვატურად დაეხასიათებინა ქეშმარიტება თავისთავად. ფილოსოფოსობა ალეთეიოლოგიურის სფეროში აღმოცენდება და იქვე ხორციელდება. ქეშმარიტება თავისთავად-ის სფეროში შესაძლებელია, მოიხსნას დაპირისპირება აზროვნებასა და ყოფნას შორის. თუმცა, გამოცდილების სფეროში აღნიშნული დაპირისპირება შენარჩუნებულია და ის სამყაროს სრულყოფას ემ-

სახურება მიზნად: „ფილოსოფია, როგორც სამყაროს ცოდნა, მხოლოდ სამყაროს შეცვლის ერთ-ერთი გზაა, რომელიც მისი სრულყოფისაკენაა მიმართული.“⁴ ეს დახვეწილი და მოკლედ ფორმულირებული დებულება, რომელიც მარქსისგან იღებს სათავეს, აქ განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, რადგან ნუცუბიძე ფილოსოფიის პრაქტიკულ მნიშვნელობას და მის ზემოქმედებასაც აქცევდა ყურადღებას.⁵

უნდა აღინიშნოს, რომ ნუცუბიძეს პრაქტიკული ფილოსოფიის ორიგინალური ხედვა ჰქონდა, რომელიც განსხვავდებოდა იმ დროს არსებული კონცეპტებისაგან. მისი აზრით, აქ ვერ ვისაუბრებთ თეორიული პრინციპების პრაქტიკაში განხორციელებაზე. ამისგან განსხვავებით, პრაქტიკულ სფეროში არსებული სამომავლო რეალიზაცია ხორციელდება. ამიტომაც, ნუცუბიძემ განავითარა სიბრძნის და არა სიბრძნის სიყვარულის ცნება. ფილოსოფია (ალეთეიოლოგიის სახით) მხოლოდ საშუალებაა, უფრო სწორად, გზაა სიბრძნის მისაღწევად. შესაბამისად, მისი მიზანი სამყაროს შეცვლაა. სინამდვილეში

არსებული დაპირისპირება ყოფნასა და აზროვნებას შორის სიბრძნის მეშვეობით უნდა მოიხსნას. რეალობაში არსებული დაპირისპირებები და წინააღმდეგობები სამყაროს მორალური გაუმჯობესების საშუალებასაც იძლევა.⁶ ამით ფილოსოფიას სიბრძნედ ქცევის საშუალება ეძლევა. ამიტომ ფილოსოფოსებმა სიბრძნის სფეროში მოსამზადებელი სამუშაოები უნდა ჩაატარონ. ამით ვლინდება როგორც ფილოსოფიის პრაქტიკული განზომილება, ასევე, მისი სარგებლიანობა და გამოყენებადობა.

წინამდებარე გამოკვლევაში, ნუცუბიძის ადრეულ ნაშრომებზე დაყრდნობით, რეკონსტრუირებულია ალეთეიოლოგიის, ანუ ქეშმარიტების ფილოსოფიის ცენტრალური მოტივები. გარდა ამისა, გაანალიზებულია ალეთეიოლოგიური რეალიზმის მნიშვნელოვანი ფილოსოფიური წყაროები.

§3. ალეთეიოლოგიის ძირითადი ცნებები

ქეშმარიტების თეორიას, ანუ ალეთეიოლოგიას, უპირველეს ყოვლისა, დადებითად უნდა განესაზღვრა თავისი ცნებები. ერთ-ერთ ასეთ ძირითად ცნებად ნუცუბიძეს ალეთეიოლოგიურის ცნება მიაჩნდა. ამ ცნების ნათელსაყოფად და დასახასიათებლად აუცილებელია წინალოგიკურის ცნების დეფინიცია, რადგან წინალოგიკურის სფერო ალეთეიოლოგიურის სფეროს ემთხვევა. ქეშმარიტება თავისთავად წინალოგიკურის სფეროს განეკუთვნება, თუმცა, ამ უკანასკნელს ლოგიკურისთვის დამახასიათებელი თვისებები არ გააჩნია. ნუცუბიძის აზრით, სწორედ წინალოგიკურის ალოგიკურად ყოფნა იმსახურებს ყურადღებას. მან ერთმანეთისაგან განასხვავა ტრანსცენდენტალიზმი და ალეთეიოლოგია. ნუცუბიძე მიიჩნევს, რომ ალეთეიოლოგიურის სფერო ალოგიკურის სფეროს კვეთს. ამის გათვალისწინებით იგი განიხილავდა ტრანსცენდენტალური გამოცდილების ცნებას,

რომლის მეშვეობითაც მიიღწევა კავშირი აპრიორულსა და აპოსტერიორულს შორის. ამგვარად უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი ტრანსცენდენტალურ-ლოგიკური ცოდნის აუცილებელი ხასიათი.

შესაბამისად, ნუცუბიძის მიერ შემოტანილ წინალოგიკურის ცნებაში საჭირო იყო „წინა“-ს დეფინიცია, რათა ამით უკეთ გამოკვეთილიყო მისი თავისებურება. თავის თეორიაში ქართველმა ფილოსოფოსმა სცადა, ლოგიკურის შეზღუდულობა ეჩვენებინა („... ლოგიკური არ არის ყველაფრის განმსჭვალავი და ყველაფრის შემადგენელი“⁷) და ალოგიკურის სახით არალოგიკურის ახალი განზომილება გამოველინა.

წინალოგიკურის, ანუ ალეთეიოლოგიურის „წინა“ შემდეგი „შინაარსის“ მატარებელია:

1. ის არ არის წინაპირობა არც ფორმალურ-ლოგიკური და არც ტრანსცენდენტალური აზრით.
2. „წინა“ მიუთითებს ლოგიკურის შეზღუდულობაზე. მიუხედავად ამისა, წი-

ნალოგიკური ლოგიკურის წინაპირობას, მის სათავეს წარმოადგენს.⁸

3. პერფექტუმი, ანუ მომხდარი, როგორც თვითფორმირებადი არსებულის არსებობის ფორმა, წინ უსწრებს ლოგიკურის ანმყოფი არსებობას.

ნუცუბიძის მიხედვით, „წინა“ წინალოგიკურის ცნებაში არც ლოგიკურია და არც ქრონოლოგიური. ის არ არის ლოგიკური, რადგან ლოგიკურის სფეროში მას არა აქვს წანამძღვრის მნიშვნელობა. წინალოგიკური არ ხასიათდება ლოგიკური მნიშვნელობის მქონე კავშირებით.⁹ ის ქრონოლოგიური თვისებითაც არ ხასიათდება, რადგან ყოფნაში არსებობა თავისთავად, როგორც მისი უმთავრესი მახასიათებელი, არ არის დიფერენცირებული.¹⁰ წინალოგიკურის სფერო დროითობის ცნებების გამოყენებით ვერ დახასიათდება, რადგან ჭეშმარიტება თავისთავად, რომელიც შემდგომში თავს იჩენს, როგორც წინალოგიკური, ყოფნაში არსებობის სფეროში საწყისისეულ ფენომენად არ გვევლინება. ყველაფერი, რაც ქრონოლო-

გიურ მოვლენად ითვლება, დროითი უნდა იყოს და, ამის შესაბამისად, საწყისიც უნდა გააჩნდეს.

წინალოგიკურის უკეთ სანვდომად აუცილებელია იმ ცნებების ზუსტი განსაზღვრება, რომლებიც ალეთეიოლოგიურის ძირითადი სტრუქტურისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობის მქონეა. ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვაოთ ჭეშმარიტება თავისთავად და ჭეშმარიტება ჩვენთვის. ჭეშმარიტება თავისთავად, ალეთეიოლოგიურად განხილული, არის ჭეშმარიტად ყოფნა. მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ არსებული ჭეშმარიტებაა, რადგან ის „ადამიანური თვისებრიობის მიღმა ძევს.“¹¹ ამ პერსპექტივიდან ნუცუბიძე აკრიტიკებს ფილოსოფიის ისტორიაში გავრცელებულ იდეალიზმისა და რეალიზირებადი ონტოლოგიზმის მიმართულებებს.¹² ეს მიმართულებები, მისი აზრით, მცდარ წანამძღვრებს ეფუძნება.¹³

შემმეცნებელი სუბიექტი ფლობს ადამიანური წარმომავლობის ცნებებს. ამის გათვალისწინებით ყოფნაში არსებობა არ არის

ჭეშმარიტება, რადგან ჭეშმარიტების ცნება ადამიანური წარმოშობისაა. მიუხედავად ამისა, ყოფნაში არსებობის ჭეშმარიტად ყოფნის შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ „არსებულის ამ ყოფნაში რაღაც განხორციელებულია და, შესაბამისად, დასრულებულიც.“¹⁴ მაგრამ ამ ჭეშმარიტებას საწყისი არ გააჩნია. შესაბამისად, ის შეიძლება განსაზღვრულ იქნეს, როგორც თავისთავადი.¹⁵ თავისთავადი აქ არ არის მიმართების აღმნიშვნელი სიტყვა, რადგან ის ყოველგვარი მიმართების მიღმაა და სრული არარელაციურობით ხასიათდება. სრულიად აშკარაა, რომ ადამიანი მხოლოდ საკუთარ ცნებებს იყენებს. ამ აზრით თავისთავად და ჩვენთვის ადამიანური წარმომავლობის ცნებებია, მაგრამ, ნუცუბიძის აზრით, ეს სულაც არ მიაღწენს ჭეშმარიტების საკუთრივი სფეროს შეზღუდულობას.

სწორედ ამ ცნებების მეშვეობით ცდილობს ადამიანი სპეციფიურ-ადამიანურის გადალახვას და ადამიანურის შეზღუდული სფეროს განვრცობას. მხოლოდ ფილოსოფოსობით შეუძლია მას ისეთი მსოფლმხედველობის განვითარება, რომელიც

დაცლილია ადამიანური თვისებებისაგან. ასეთი მსოფლმხედველობის კონსტრუირებით გადაილახება ადამიანურის საზღვრები და შესაძლებელი ხდება წინალოგიკურის, ანუ ალეთეიოლოგიურის სფეროს წვდომა.¹⁶ აქ ყოფნა და აზროვნება ერთმანეთს ემთხვევა. ნუცუბიძემ დეტალურად გამოიკვლია აღნიშნული ფენომენი და დაადგინა, რომ წინალოგიკურის სფერო არ არის მარტივი და ერთგანზომილებიანი. პირიქით, აქ კომპლექსურ ერთიანობას აქვს ადგილი, სადაც ყოფნა და აზროვნება ერთმანეთზეა გადაჯაჭვული.

ნუცუბიძე ცდილობდა, წინალოგიკურის (ალეთეიოლოგიურის) სფერო დაეხასიათებინა, როგორც ყოფნასა და აზროვნებას შორის მდებარე. იგი მიიჩნევდა, რომ არასწორად დასმულმა შეკითხვებმა ნაკლოვანი თეორიები წარმოშვა. მისი აზრით, ამ თეორიებში არასრულყოფილადაა წარმოჩენილი ყოფნასა და აზროვნებას შორის არსებული მიმართება, რადგან ფილოსოფოსები ალეთეიოლოგიურის ფენომენს ყურადღებას არ აქცევდნენ. ყოფნა და აზროვნება ისე უნდა

და მატერიალიზმის) ცალმხრივობა ალეთეიოლოგიურის სფეროში უნდა იქნეს დაძლეული. არსებულსა და აზროვნებას შორის დაპირისპირებულობის პრობლემა ნუცუბიძემ სპეციფიურ-ადამიანურ ფენომენად მიიჩნია და მისი დაძლევა წინალოგიკურის ცნების შემოტანით სცადა. ამასთან ერთად, იგი აკრიტიკებდა კანტის მიერ განვითარებულ ცნობიერების ფილოსოფიას, რომელმაც ფიქტისთან სუბიექტის ფილოსოფიის სახე მიიღო. აქ შემმეცნებელი სუბიექტი ცნობიერების აქტივობის ჩარჩოებშია მომწყვდეული, ხოლო რეალური მიმართება არსებულსა და ცნობიერებას შორის ყურადღების გარეშეა დატოვებული.

ტრადიციული ცნობიერების ფილოსოფიის საპირისპიროდ ნუცუბიძე ამტკიცებდა, რომ „არ შეიძლება ჭეშმარიტების შესახებ მოძღვრებისა და რეალიზმის იდენტურობის მიჩქმალვა.“¹⁸

ალეთეიოლოგია, რომელიც თავისი პრობლემატიკის დამუშავებით ახალ შედეგებს აღწევდა, ნუცუბიძის მიხედვით, უნივერსალური დისციპლინა უნდა გამხდარიყო,

დაუკავშირდეს ერთმანეთს, რომ მათ შორის არანაირი წინააღმდეგობა არ წარმოიშვას. სწორედ ამას ემსახურება ნუცუბიძის მიერ წამოწეული დაპირისპირებულობაზე მაღლა დგომის პრინციპი. ყოფნასა და აზროვნებას შორის მიმართება სწორედ არსებულის მიმართებაა აზროვნებისადმი. ნუცუბიძე აკრიტიკებდა წინამორბედი ფილოსოფოსების მიერ ამ მიმართების დასახასიათებლად გამოყენებულ ტერმინოლოგიას. ამ ტერმინოლოგიას იგი ტრადიციული ფილოსოფიური მოძღვრებების წარუმატებელ გამოვლინებად მიიჩნევდა.¹⁷

„ჭეშმარიტი თეორიის“ აგება (რაც, ნუცუბიძის მიხედვით, ნებისმიერი ფილოსოფიური მოძღვრების მიზანი უნდა იყოს) ზუსტი და ადეკვატური ტერმინების გარეშე შეუძლებელია, რადგან ყოველი ახალი ცნების შემოტანას თან სდევს მთელი რიგი უცნობი ცნებების წარმოშობა. ამ ცნებების ზუსტად განსაზღვრებისათვის და მათ მოსაწესრიგებლად ნათელი გამოთქმები და აღნიშვნებია საჭირო. თანამედროვე ეპოქაში გავრცელებული მსოფლმხედველობების (იდეალიზმისა

რომელსაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა ექნებოდა საერთოდ ფილოსოფოსობისათვის.¹⁹ რადგან ყველაფერი, რაც ფილოსოფოსობისთვისაა მისაწვდომი, ალეთეიოლოგიაში უნდა იქნეს გააზრებული, ის ყველა ფილოსოფიური დისციპლინის საძირკვლად და ამოსავალ პუნქტად გვევლინება:

„რადგან დაპირისპირებულობაზე მაღლა დგომის პრინციპს (რომელიც დაპირისპირებულობის ნებისმიერ სფეროზე აღმატებულია) ალეთეიოლოგიის სფეროში მოვიაზრებთ, მაშინ მას სამართლიანად უნდა მივაკუთვნოთ 'პირველი ფილოსოფიის' სახელი. ფილოსოფიის ამოსავალი წერტილი ყოველგვარი საწყისების მიღმა უნდა იყოს. ჭეშმარიტების დიალექტიკური ბუნება აქ ყველგან თვალნათლივ ჩანს.“²⁰

დაპირისპირებულობა ფილოსოფოსობის მეშვეობით გადაილახება, რადგან ფილოსოფია დაპირისპირებულობაზე მაღლა დგომას ესწრაფვის. ფილოსოფოსობა კი მხოლოდ ადამიანებს ხელეწიფებათ. ამ პროცესის

უკეთ წარმოსაჩენად ნუცუბიძე არსებულზე უფრო მეტის ცნებას განიხილავს, რომელიც წინალოგიკურის შუალედური სფეროსთვისაა დამახასიათებელი. მისი აზრით, არსებული ანტაგონისტურ მომენტებს შეიცავს იმისათვის, რათა კონკრეტული ყოფიერის სახით იარსებოს. ამიტომ, *ქმნადობა* არსებულისთვის იმანენტურია. არსებული მუდამ ყოფნაში არსებობს და მის წიაღში ვითარდება.

ნუცუბიძე უარყოფდა ყოფნის „ცარიელ ცნებას“, რადგან ის ყოფნას ყოველთვის განიხილავდა, როგორც არსებულის ამგვარად ყოფნას. მისი აზრით, არსებობს მხოლოდ ამგვარად არსებული, რადგან, წინააღმდეგ შემთხვევაში, სრულიად შეუძლებელი იქნებოდა შესატყვის ფენომენებზე სათანადოდ საუბარი. ყოფნის ცნება და მის ქვეშ მოაზრებული საგნობრიობა, თავისთავად აღებული, მოკლებულია ყოველგვარ ორაზროვნებას. შესაბამისად, არ არსებობს ერთდროულად *ჭეშმარიტი ყოფნა* და *ზოგადად ყოფნა*.²¹ ამრიგად, *არსებული, როგორც ასეთი*, ვერ იქნება *ჭეშმარიტება* თავისთავად. უფრო მეტიც, *ჭეშმარიტების* სფეროს მხოლოდ ამგვარად

ღირებულების „მნიშვნელადობა არსებობის გარეშე“ და *ყოფნაზე აღმატებულობის* მნიშვნელადობა ერთმანეთისაგან განსხვავდება. *ყოფნაზე აღმატებულობა* მნიშვნელადი ფენომენების სხვა საფეხურს განეკუთვნება და ის ლოგიკურ წინააღმდეგობაში გახვეულ მომენტებს მოხსნის. ამით ეს კომპლექსური ერთობა თავისთავადი *ჭეშმარიტების* სფეროს მოიცავს. ის დამაკავშირებელი რგოლია თავისთავად და *ჩვენთვის* ხელმისაწვდომ არსებულებს შორის. ამის მეშვეობით, ერთი მხრივ, თავისთავადი ტოტალურობა ადამიანებისათვის მისაწვდომი ხდება, ხოლო, მეორე მხრივ, ჩვენს განკარგულებაში მყოფ შემეცნებას საკუთარი საზღვრების გადალახვისა და დაპირისპირებულობაზე მაღლა დგომის საშუალება ეძლევა. ამით ნუცუბიძემ *ყოფნაზე აღმატებულობის* ცნების კონტურები მოხაზა. ალეთეოლოგიის პირველ შესავალში (იგულისხმება „*ჭეშმარიტება* და შემეცნების სტრუქტურა“) ეს უკანასკნელი *არსებულზე აღმატებულობის* ცნებასთანაა გათანაბრებული.²⁴

ალეთეოლოგიურის ცნების თანმიმ-

არსებულები განეკუთვნება. ეს დებულება ნუცუბიძეს ალეთეოლოგიური რეალიზმის ფუნდამენტურ აქსიომად მიაჩნდა.²²

ამგვარად ყოფნის ფაქტობრიობა აქ რეალობის ახალი თეორიის საფუძვლად გვევლინება. ის უზრუნველყოფს როგორც ყოფნის (რაიმე მხოლოდ მაშინ არსებობს, თუ ის ამგვარად არსებობს), ასევე, არსებულის (რაიმე მხოლოდ მაშინ არის რაიმე, როცა ის ის არის, რაც არის) სტატუსსაც. მაგრამ არსებული არა მხოლოდ ის არის, რაც ის არის, არამედ ის იმასაც მოიცავს, რაც ის არ არის. ეს უკანასკნელი (ის, რაც არსებულში არ არის) რეალობაში არ გვხვდება. ეს *ყოფნაზე აღმატებულობა* ექსისტენციასაც არ საჭიროებს. ის საერთოდ არ არსებობს, მაგრამ ყველა არსებულისთვის მნიშვნელობს, როგორც მათში არსებული ალეთეოლოგიურ-დიალექტიკური მომენტი. ნუცუბიძე განასხვავებდა მის მიერ შემოტანილ *ყოფნაზე აღმატებულობის/არსებულზე აღმატებულობის* ცნებას ნეოკანტიანელების (ვ. ვინდელბანდი, ჰ. ლოტცე) მიერ შემუშავებული ღირებულების ცნებისაგან.²³

დეერული განვრცობა საჭიროებდა გარდამავალ ინსტანციას ყოფნას (ანუ არსებულს) და ცნობიერებას შორის. დაპირისპირებულობაზე მაღლა დგომის ცნებას ნუცუბიძე ერთ-ერთ ასეთ კრიტერიუმად მოიაზრებდა. მას შემეცნების შესაძლებლობის გამართლებისა და დაფუძნებისათვის უნდა შეეწყობი. დაპირისპირებულობაზე მაღლა დგომის კატეგორია შემეცნების სტრუქტურის უსაკუთრივეს არსს მოიცავს. ის შემეცნების პროცესში ფორმალურ-ლოგიკურის დეფიციტით განპირობებული წინააღმდეგობების მოხსნისკენაა მიმართული.

ამის შემდეგ შესაძლებელი ხდება თავისთავად *ჭეშმარიტებასა* და *ჩვენთვის* *ჭეშმარიტებას* შორის არსებული მიმართების უფრო ნათლად განსაზღვრა. ორივე მათგანი ალეთეოლოგიურის შუალედურ სფეროს წარმოქმნის.²⁵ პირველი ყოველგვარ ლოგიკურ მიმართებას გამოორიცხავს:

„*ჭეშმარიტება* თავისთავად სულაც არ არის ‘წინა’-ს და მის მიღმა მდებარე არსებულების რაიმენაირად ‘ლოგიზირებული’

ფორმა. უფრო მეტიც, თავად ის ლოგიკურის გავრცელების სფეროში შემავალი ყოველგვარი ერთეულის მიღმა მდებარეობს.“²⁶

ჭეშმარიტება თავისთავად არ არის არსებული. ის არის „ყოფნაში არსებულის ალეთეოლოგიური შემოტრიალება.“²⁷ ის საკუთარი შინაარსისაგან დაცლილობას ეფუძნება, ანუ, ის ყველა არსებულს მოიცავს, მაგრამ თავად არაა არსებული. *ჭეშმარიტება თავისთავად, როგორც შინაარსისაგან დაცლილი ერთიანობა, ჩვენთვის გასაგები უნდა გახდეს. აქ საქმეში ერთეობა ცნება „ჭეშმარიტება ჩვენთვის“. თავისთავადი ჭეშმარიტებისა და ჩვენთვის ჭეშმარიტების გაერთიანება საერთოდ შემეცნების წინაპირობას წარმოადგენს, რადგან ის, როგორც შინაარსობრივი მოვლენა, მართებულობის მიხედვით უნდა შეფასდეს. ეს შინაარსობრიობა ჭეშმარიტად ყოფნაზე აცხადებს პრეტენზიას და საშუალებას იძლევა, დაფუძნდეს როგორც ყოფნაში არსებობა. ყოფნაში არსებობს არსებული და ის, ამგვარად, არყოფნის შესაძლებლობას გამოიწვევს.*

28

აქედან გამომდინარეობს, რომ ფილოსოფია ლოგიკურით ვერ დაინყება. დასაწყისი აქ, შესაძლოა, მოვიაზროთ, როგორც დასაბამი.²⁹ ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, შემდგომ დაფუძნებას არ საჭიროებს, რადგან ის საერთოდ ფილოსოფიის პირველი პრინციპია და არ არის დამტკიცებადი.

დაპირისპირებულობის სფეროში ლოგიკური მეთოდების გამოყენებამდე, ანუ ვიდრე წანამძღვრებიდან დასკვნები იქნება გამოყვანილი, *წინალოგიკური* ისეთ მომენტად გვევლინება, რომელიც ლოგიკურ სფეროში ნორმატიული კანონების არსებობას უზრუნველყოფს, მაგრამ თავად არ ექვემდებარება ამ კანონებს. აქ გათვალისწინებულ უნდა იქნეს, რომ ნუცუბიძე „ირაციონალურის“ ცნებას *წინალოგიკურთან* მიმართებაში არ იყენებდა. ცნებათა წყვილით „რაციონალური/ირაციონალური“ იგი უფრო მეტად ლოგიკურის, ანუ დაპირისპირებულობის სფეროს ახასიათებდა. ირაციონალურისადმი დაპირისპირებით რაციონალური ლოგიკურს პოზიტიურად განსაზღვრავს. ყოველი ლოგიკური რაციონალური უნდა იყოს, მაგრამ არა

30

ამ აზრით, არსებული *ჭეშმარიტად ყოფნის* განზომილებას იძენს. ამიტომ, *ყოფნაში არსებობა* ჭეშმარიტად ყოფნაა.²⁸ თავად ყოფნას ყოფნაში არსებობა არ შეუძლია. წინააღმდეგ შემთხვევაში ტავტოლოგიას მივიღებდით, რაც ალეთეოლოგიის მიზნებთან არათავსებადი იქნებოდა. შესაბამისად, არსებული, შესაძლოა, გამოდგეს როგორც ამოსავალი პუნქტი ჭეშმარიტების თეორიისათვის, თუმცა ის ახლებურად უნდა იქნეს გააზრებული და ინტერპრეტირებული.

ალეთეოლოგიის პირველ შესავალში („ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“) ნუცუბიძემ გაანალიზა *წინალოგიკურის* ცნება და განასხვავა ის ლოგიკურის, მეტალოგიკურის და ტრანსცენდენტალურ-ლოგიკურის სფეროებისაგან. მას მნიშვნელოვნად მიაჩნდა, დაედგინა ამ ცნებებსა და მათდამი დაქვემდებარებულ შინაარსებს შორის არსებული ძირითადი განსხვავებები. ამ პერსპექტივიდან გამომდინარე, *წინალოგიკურის* ცნებას ახალი სინათლე მოეფინებოდა. ნუცუბიძის აზრით, ვერც ერთი ფილოსოფიური სისტემა ვერ აიგება მხოლოდ ლოგიკურად.

29

პირიქით: ყოველი რაციონალური ვერ იქნება ლოგიკური. ამის საპირისპიროდ, ირაციონალური ლოგიკურთან ნეგატიურ მიმართებაში იმყოფება. ის ლოგიკურის ნეგატიურ დახასიათებას (ტიპოლოგიას) ახდენს. ამით ის არა-რაციონალურის და, შესაბამისად, არა-ლოგიკურის სფეროებს მოხაზავს. მაგრამ *წინალოგიკური* უფრო მეტია, ვიდრე არა-ლოგიკური, რადგან ის არ გამოიყვანება ლოგიკურის ნეგაციით. რაც შეეხება ირაციონალურს, ის რაციონალურის უარყოფით მიიღწევა და მიიწვდომება.³⁰ წინალოგიკურის შემეცნების მცდელობა ფორმალური ლოგიკის კანონების გამოყენებით უნაყოფოა, რადგან აღნიშნული კანონები პოზიტიურ-ნეგატიურ მიმართებას ეფუძნებიან და სპეციფიურ-ადამიანური წესრიგის მიღმა არ მნიშვნელობენ.

ლოგიკურსა და წინალოგიკურს შორის განსხვავება მოკლედ ასე შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ: ლოგიკურის სფერო დაპირისპირებულობის სფეროში მდებარეობს და ის შემდეგი კორელაციური კრიტერიუმებისგან შედგება: ჰო/არა, მტკიცება/უარყოფა, ჭეშ-

31

მარიტება/მცდარობა, მართებულობა/შეცდომა, სუბიექტი/საგანი, შემმეცნებელი/შესამეცნებელი. ეს კორელაციები სპეციფიურ-ადამიანურის სფეროს წარმოქმნიან. ეს უკანასკნელი ნებისმიერ შემთხვევაში უნდა მოიხსნას. აქ ასეთი კონტრარული ლოგიკურობის მიღმურობის მიღწევის აუცილებლობა წარმოიქმნება. ეს უკანასკნელი ფილოსოფოსობის დასაწყისში, სწორედ რომ სპეციფიურ-ადამიანურში უნდა ვეძიოთ, რადგან შემმეცნებელ სუბიექტს თავდაპირველად სხვაგვარად მოქცევა არ ძალუძს. სხაგვარად ქცევის შეუძლებლობა, როგორც საერთოდ ადამიანური უნარების გარკვეული შეზღუდულობა, იმაზე მიუთითებს, რომ სპეციფიურ-ადამიანურზე დაფუძნებული დაპირისპირებულობის საზღვრები გადალახულ უნდა იქნეს. რადგანაც ჭეშმარიტებას, როგორც ფილოსოფოსობის (და, საერთოდ, ადამიანური საქმიანობის) საბოლოო მიზანს, მხოლოდ თავისთავადი ჭეშმარიტების სახით შეუძლია მნიშვნელობა, აუცილებელია, რომ პირველი ფილოსოფია ამიერიდან თვითკონტრარულ არსებულებს კი არ დაემყაროს, არამედ თავად ჭეშმარიტებას. ჭეშმარიტება აქ დიალექტიკურად მოიაზრება, როგორც ამგვარად ყოფნისა და ყოფნაზე აღმატებულობის ერთიანობა. ამიტომ წერდა ნუცუბიძე, რომ ალეთიოლოგიამ პირველი ფილოსოფია თავის უფლებებში აღადგინა.³¹

ამ პრობლემის გადაჭრა. ჰუსერლის მიერ წამოწყებულმა ტრანსცენდენტალური ცნობიერების განმენდის მცდელობამ შედეგი ვერ გამოიღო, რადგან, საბოლოო ჯამში, აქ საქმე მხოლოდ ადამიანურ ცნობიერებას ეხებოდა. ამას მიემართება შემეცნების ტრანსცენდენტალური წინაპირობები, რის გამოც ფენომენოლოგია სპეციფიურ-ადამიანურის სფეროში რჩება.³⁴

წინალოგიკური განსხვავდება არა მხოლოდ ლოგიკურისაგან, არამედ, აგრეთვე, მეტალოგიკურისგანაც. ნუცუბიძის შეხედულებით, მეტალოგიკურის სფერო ლოგიკურის სფეროსთან მიმართებაში ტრანსცენდენტურია, მაგრამ მასთან ეს ტრადიციული მეტაფიზიკისაგან განსხვავებულადაა გამოკვეთილი და განსაზღვრული. რადგან ლოგიკური თავის თავში დასრულებულ მთელს წარმოადგენს, მასში არსებულებს ის იმ სახით მოიცავს, რომ ლოგიკურ-ტრანსცენდენტურისთვის (რომელიც აქ მეტალოგიკურს უნდა გაუფიგივოთ) იმანენტური კორელატურ ცნებად ვერ გამოდგება. ეს დისპოზიცია განსაზღვრავს, აგრეთვე, გან-

ვად ჭეშმარიტებას. ჭეშმარიტება აქ დიალექტიკურად მოიაზრება, როგორც ამგვარად ყოფნისა და ყოფნაზე აღმატებულობის ერთიანობა. ამიტომ წერდა ნუცუბიძე, რომ ალეთიოლოგიამ პირველი ფილოსოფია თავის უფლებებში აღადგინა.³¹

სპეციფიურ-ადამიანური ფილოსოფიის წარუმატებელ ინტერპრეტაციებს აღნიშნავს.³² ტრანსცენდენტალიზმის კონცეპტი სპეციფიურ-ადამიანურის ფენომენთან ერთად შეიძლება განვიხილოთ, რადგან შემეცნებელი სუბიექტის მთელი აზროვნება ტრანსცენდენტალური წანამძღვრების მეშვეობით ხორციელდება. აზროვნების სხვა გზა ადამიანისათვის მიუწვდომელია. მთელი ტრანსცენდენტალური ფილოსოფია სპეციფიურ-ადამიანურის სფეროთია შემოსაზღვრული და შემეცნების ასეთი სახისთვის დამახასიათებელი აუცილებელი და იმანენტური წანამძღვრებითაა განსაზღვრული. ამ უკანასკნელს ნუცუბიძე ტრანსცენდენტალურ-ფსიქოლოგიური მნიშვნელობით განმარტავდა.³³ „ტრანსცენდენტალურ ფენომენოლოგიასაც“ არ შეეძლო

საკუთრებულ მიმართებას ლოგიკურსა და მეტალოგიკურს შორის:

1. მეტალოგიკურის სფეროში ლოგიკურის განხორციელება შეუძლებელია.
2. მეტალოგიკური ლოგიკურს მოიცავს.
3. მეტალოგიკური ამართლებს ლოგიკურის არსებობას.

ამ დებულებების საფუძველზე ნუცუბიძემ დააზუსტა წინალოგიკურსა და მეტალოგიკურს შორის არსებული მიმართება. მეტალოგიკურის საპირისპიროდ, წინალოგიკური არავითარ შემთხვევაში არ იქნება ტრანსცენდენტური ლოგიკურთან მიმართებაში. წინალოგიკური არ შეიცავს ლოგიკურს და არც მის დასაფუძნებლად გამოდგება.

წინალოგიკური განსხვავდება ტრანსცენდენტალ-ლოგიკურისგანაც. ამ ვიწრო ცნების მნიშვნელობას ნუცუბიძე შემდეგნაირად განიხილავს:

„ტრანსცენდენტალურ-ლოგიკურის ვიწრო ცნება ზოგადლოგიკური ნიშნის მიხედ-

ვითაა კონსტიტუირებული. ამ უკანასკნელის მიერ ტრანსცენდენტალურ-ლოგიკურისთვის განსაზღვრული ამოცანა ფორმალურ-ლოგიკური ნესებით წარმოდგენილი აზროვნების ფენომენებისათვის წამყვანი მნიშვნელობის მინიჭებაში მდგომარეობს.³⁵

ამის შესაბამისად, ტრანსცენდენტალურ-ლოგიკურის კონსტიტუირება ფორმალური ლოგიკის კანონების მეშვეობით ხდება. მიუხედავად ამისა, ეს წმინდა ფორმალურ სტრუქტურებს შინაარსობრივი ასპექტების წვდომის შესაძლებლობას აძლევს.³⁶ ტრანსცენდენტალურ-ლოგიკური შემცენების პროცესის დროს ფორმალური ლოგიკის კატეგორიებს იყენებს. ამით ის *წინალოგიკურის* აგან განსხვავდება, რადგან ეს უკანასკნელი მოცემული მსჯელობის შინაარსის მნიშვნელობას კი არ განსაზღვრავს, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, *ჭეშმარიტების* სახით წარმოიჩნდება.³⁷

ალეთეიოლოგია ეფუძნება ფაქტს, რომ, თავად მსჯელობა, როგორც ფაქტი, *ჭეშმარიტია*. მიუხედავად მსჯელობის შინაარსის *ჭეშ-*

ტომ არის საჭირო დაპირისპირებულობაზე მაღლა მდგომი სფეროს მოძიება. შეცდომის მაგალითზე ალეთეიოლოგიურ ფილოსოფიას შეუძლია, *ჭეშმარიტების* გადაზრება მკაფიოდ და ნათლად წარმოაჩინოს.³⁸

ფილოსოფიის ისტორიაში ასეთი მოქმედების აუცილებლობა ძალიან ადრე იგრძნეს. თუმცა სოკრატემ, რომელმაც არცოდნის ცოდნის პრინციპი დაადგინა, შეცდომის მნიშვნელობა ბოლომდე ვერ გაიაზრა.³⁹ მან სათანადოდ ვერ დასვა საკითხი, რადგან შეცდომა გაიაზრა არა როგორც აზროვნების ფაქტი, არამედ, როგორც კონკრეტულ შინაარსთან მიმართებაში მყოფი. ამის გამო ვერ მოხერხდა დაპირისპირებულობის სფეროს დატოვება, რადგან იმით, რომ „რაიმე მსჯელობა შეფასებული იყო როგორც კონკრეტული შინაარსის მქონე და შეცდომად იყო მიჩნეული, მისი შენაცვლება სხვა მსჯელობის დაპირისპირების გარეშე შეუძლებელია [...] მსჯელობის მცდარობას მართებულია და მცდარის დაპირისპირების მიღმა არ გავყავართ.“⁴⁰

მსჯელობის პრობლემატიკის საკითხზე

მარიტება-მცდარობისა, თავად მსჯელობის პროცესი *ჭეშმარიტია*. უპირველეს ყოვლისა, ის *ჭეშმარიტია*, როგორც *ამგვარად ყოფნის ფაქტი*. ნუცუბიძის აზრით, მსჯელობის შესახებ თანმიმდევრული თეორიის შემუშავებით შესაძლებელია, ტრადიციული ფილოსოფიის გაუგებრობების თავიდან აცილება და *ჭეშმარიტება-მცდარობის* მიღმა მდებარე შემცენების უზრუნველყოფა. მიღწეულ უნდა იქნეს ფილოსოფოსობის ისეთი პოზიცია, რომელიც შინაარსობრივი დებულებების მიღმა მდებარეობს. ეს მხოლოდ *მსჯელობის* სათანადო ანალიზის მეშვეობითაა შესაძლებელი. ამიტომ ნუცუბიძე განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებდა *შეცდომის* დიდ ფილოსოფიურ მნიშვნელობაზე. სწორედ აქ ვლინდება ლოგიკური დაპირისპირებულობის დაძლევის სარგებლიანობა. *ჭეშმარიტების* ალეთეიოლოგიური ცნება, როგორც *ჭეშმარიტება თავისთავად*, მხოლოდ *შეცდომის* *ჭეშმარიტად ყოფნის პრეტენზიის* ანალიზის გზით გამოიშვადნება. ამის მიხედვით შესაძლებელია, დავადგინოთ, თუ რამდენად შეიძლება *ჭეშმარიტებაზე* საუბარი და თუ რა-

პასუხის გაცემა ჰუსერლის „აბსოლუტურ პოზიციასაც“ არ შეუძლია, რადგან მისი თეორია მსჯელობის შინაარსობრივ და საგნობრივ ვითარებას მიღმურად ვერ ჩანვდა და კონტრარული ლოგიკის სფეროში რჩება.⁴¹ მტკიცებამ და ნეგაციამ, როგორც მსჯელობის ფორმალურ-ლოგიკურმა სტრუქტურებმა, იქ თავიანთი მნიშვნელობა შეინარჩუნეს. ლოგიკის ასეთი კრიტერიუმებით *წინალოგიკურის* წვდომა ვერ განხორციელდა. ამრიგად, მსჯელობა ჰუსერლთან არ მოიაზრებოდა *ჭეშმარიტებად* ალეთეიოლოგიური აზრით. მაგრამ მსჯელობის ასეთნაირი აღქმის აუცილებლობაზე ცნობიერების ფილოსოფიის ადრინდელი შედეგები მიუთითებს. ნუცუბიძის აზრით, ფილოსოფიის მთელი განვითარება იმაზე მიუთითებს, რომ წინა პლანზე უნდა წამოიწიოს ფილოსოფოსობის ისეთმა ასპექტებმა, რომლებსაც ადრე ყურადღება არ ექცეოდა.

ნუცუბიძემ მსჯელობის მეტაგრამატიკული განზომილება აღმოაჩინა. ალეთეიოლოგიურ კვლევებში უმნიშვნელოვანესია მსჯელობის მოცემული რეალობის გათვალ-

ისწინება, რომლის გამართლებაც თავად მსჯელობის პროცესითაა შესაძლებელი. ალეთეოლოგია აღიარებს მსჯელობის არსებობის პირველად მნიშვნელობას, მაგრამ ის არ ითვალისწინებს მსჯელობის შინაარსის მოცემულ საგნობრივ ვითარებასთან თანხვედრა/ართანხვედრის საკითხს. ვინც, მსჯელობას, უპირველეს ყოვლისა, მისი ჭეშმარიტება/მცდარობის მიხედვით აფასებს, ალეთეოლოგიური თვალსაზრისით ბევრს ვერაფერს გვთავაზობს. მსჯელობა ან ჭეშმარიტი იქნება, ან მცდარი, მაგრამ, უპირველეს ყოვლისა, ის არის ფაქტი, კერძოდ, ამგვარად ყოფნის ფაქტი. ნუცუბიდის აზრით, ფილოსოფიის ამ ძირითად დებულებას სათანადო ყურადღება უნდა მიექცეს, რადგან მსჯელობის პროცესი სინამდვილეში კონკრეტული ფაქტის სახით აუცილებელ ერთიანობას ქმნის. მსჯელობის ამგვარად ყოფნის ფაქტობრიობა თავის ჭეშმარიტებას უზრუნველყოფს, რასაც რეალობაში მისი ჭეშმარიტად ყოფნა შეესატყვისება.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მსჯელობის შესახებ ნუცუბიდისეული მოძღვრების

ირველეს ყოვლისა, ლოგიკის გარეთ არსებულ ჭეშმარიტებას აღნიშნავს. ის ცდება ლოგიკურის საზღვრებს და ალეთეოლოგიურის, ანუ წინალოგიკურის (დაპირისპირებულობის მიღმა მყოფის) სფეროს ემთხვევა.⁴³

მიმართ ჩნდება ეჭვი, ხომ არ არის მცდარი მსჯელობის მისეული ცნება თავის თავში წინააღმდეგობის შემცველი (რადგან მცდარი მსჯელობა, როგორც ამგვარად ყოფნის ფაქტი, მასთან ჭეშმარიტია). ნუცუბიდის მიერ განვითარებული ჭეშმარიტების ცნების კრიტიკა ფორმალურ-ლოგიკური პერსპექტივიდან არ იქნებოდა სამართლიანი, რადგან ასეთი კრიტიკა მისი აზრების გადმოცემისას ვერ გაითვალისწინებდა საკუთრივ ნუცუბიდის თვალსაზრისს. ნუცუბიდე, უპირველეს ყოვლისა, ჭეშმარიტებას მოიაზრებდა არა როგორც წინადადების, არამედ როგორც ფაქტის ფუნქციას: ჭეშმარიტება არის ჭეშმარიტად ყოფნა. მაგრამ ეს დებულება ამგვარად ყოფნის ფაქტობრიობიდან წარმოიშობა და, უწინარეს ყოვლისა, ყოველგვარ შინაარსობრივ დატვირთვასაა მოკლებული. ის ალეთეოლოგიის უძირითადეს აქსიომად გვევლინება.⁴²

წინადადების, შესაბამისად, მსჯელობის ჭეშმარიტების ფუნქცია ჭეშმარიტების, როგორც ასეთის აზრს ვერ ამოწურავს, რადგან აქ განვითარებული მისი კონცეფცია, უპ-

§4. ალეთეოლოგიის ფილოსოფიური წყაროები

§4.1. ბერნარდ ბოლცანო

ბოლცანომ, რომლის ფილოსოფიამაც ნუცუბიდის ნაზრევზე დიდი გავლენა მოახდინა, თავისთავადი ჭეშმარიტების ცნება თავის „მეცნიერების მოძღვრებაში“ დაწვრილებით განიხილა და გაანალიზა.⁴⁴ ბოლცანოს ნუცუბიდისეული ინტერპრეტაციის მიხედვით, ნებისმიერი მეცნიერება თავისი სპეციფიკის შესაბამისად საკუთარი მიზნებისა და ამოცანების განხორციელებას ესწრაფვის. შესაბამისად, ამ მეცნიერებებს, ჭეშმარიტების, როგორც ასეთის, ცნება არ გააჩნდათ. ამის მიღწევას მხოლოდ ფილოსოფია ახერხებს. ამიტომ ის მეცნიერებათა მეცნიერებაცაა. მან მეცნიერების ზოგადი თეორია უნდა შეიმუშავოს.

სპეციალური მეცნიერებები ჭეშმარიტების ფილოსოფიურ ცნებას საჭიროებენ. მართალია, ისინი ჭეშმარიტებას ესწრაფვიან, მაგრამ ამ გზით ისინი სინამდვილის მხოლოდ

გარკვეული ნაწილის შემეცნებას ახერხებენ. ამ პერსპექტივიდან გამომდინარე, სპეციალურ მეცნიერებებს მოქმედების საკუთარი სფერო აქვთ. კიდევ რომ შესაძლებელი ყოფილიყო ყველა სპეციალურ მეცნიერებაში მიღწეული შედეგების გაერთიანება, ჭეშმარიტების სრულყოფილ ცნებას მაინც ვერ მოვიპოვებდით. ამ უკანასკნელს ბოლცანო თავისთავად *ჭეშმარიტებას* უწოდებდა. მისი აზრით, სპეციალურ მეცნიერებებში თავისთავადი *ჭეშმარიტება* არ მიიღწევა. აქ მხოლოდ მისი არსებობის აუცილებლობაა ნათელყოფილი. სპეციალური მეცნიერებები მხოლოდ მათთვის შესატყვისი *ჭეშმარიტებების* გაშუალებას ახერხებენ, მაგრამ *სპეციფიკური* საკვლევი სფეროს გამო მათ არ ძალუძთ *ჭეშმარიტების* კონცეფციის, როგორც ასეთის, განვითარება.

ნუცუბიდის მიხედვით, ბოლცანო ერთ-ერთი პირველთაგანი იყო, ვინც მსჯელობის აქტი და მსჯელობის შინაარსი ერთმანეთისაგან განასხვავა. იგი იმთავითვე უარყოფდა კორესპონდენციის თეორიას (*აზროვნება საგნის იდენტური უნდა იყოს*), სადაც *ჭეშ*

მარიტების ცნება მხოლოდ წინადადებაში გამოხატული საგნობრივი ვითარების დასახასიათებლად გამოიყენება და არა არსებულის *ამგვარად ყოფნის ფაქტობრიობის* აღსანიშნად. ამ მიმართებით ბოლცანო საუბრობდა თავისთავად *წინადადებაზე*, რომელიც, თავის მხრივ, ნებისმიერი მსჯელობის წინაპირობას წარმოადგენს. *ჭეშმარიტება* უნდა ჩამოცილდეს შემეცნებელი სუბიექტისათვის შინაგანად დამახასიათებელ თვისებებს. როდესაც *ჭეშმარიტების* ცნებას თავისთავადის ცნებასთან ვაკავშირებთ, მაშინ ჩვენ ამისთვის სასურველ გამოთქმას ვიღებთ. ეს თავისთავადობა სწორედ მსჯელობის აქტებისაგან *ჭეშმარიტების* დამოუკიდებლობაზე მიანიშნებს და *ამგვარად ყოფნის* მოდუსზე მიუთითებს. *ჭეშმარიტებას* არსებულთან აქვს საქმე და *ის არის ის, რაც ის არის*.⁴⁵

ნუცუბიდის აზრით, ბოლცანომ სწორი გზა აირჩია, მაგრამ მხოლოდ მისი მიღწევები არაა საკმარისი ალეთეოლოგიური პრობლემემატიკის გადაჭრისა და დამუშავებისათვის. გარდა ამისა, ფილოსოფოსობის

საწყისის საკითხი ბოლცანოსთან გადაუჭრელია, რადგან იგი დედუქციის მეთოდებს იყენებდა და ყველა არსებულის თავისთავადი *ჭეშმარიტებიდან* გამოყვანას ესწრაფოდა. მისგან განსხვავებით, ნუცუბიძე თავის ალეთეოლოგიაში ასეთ მეთოდებს უარყოფდა და როგორც *ყოფნას*, ასევე, თავისთავად *ჭეშმარიტებას* მსჯელობის ფაქტში ეძებდა. თავისთავადი *ჭეშმარიტების* ბოლცანოსეული ცნება შინაარსისგან ბოლომდე დაცლილი არაა. ამიტომ ის ვერ დახასიათდება როგორც დაპირისპირებულობაზე მაღლა მდგომი *ჭეშმარიტება*. პირიქით, ის დაპირისპირებულობის სფეროში რჩება. ბოლცანოსთან მიმართებაში ნუცუბიძე კიდევ ერთ კრიტიკულ პუნქტს წამოწევს. კერძოდ, ბოლცანოს ძალისხმევის მიუხედავად, თავისთავადი *ჭეშმარიტება* მასთან რელატიური ხასიათისაა. ამიტომ ის რელატივისტურად უნდა გავიგოთ, რადგან ალეთეოლოგიაში თავისთავადობა არა მხოლოდ შემეცნებელი სუბიექტისაგან, არამედ საერთოდ ყოველგვარი დაპირისპირებულობისგან და წინააღმდეგობისაგან დამოუკიდებლობას

აღნიშნავს.⁴⁶ ნუცუბიდის მიხედვით, ბოლცანოსთან ყოფიერი *ჭეშმარიტების* გარეთ გაშეშებულია და ამიტომ მას თავისთავადი *ჭეშმარიტების* აღწერა არ ძალუძს. ამის საპირისპიროდ, ალეთეოლოგიური ყოფნა, როგორც *ამგვარად ყოფნის ფაქტი*, *ჭეშმარიტებისათვის* კი არ არსებობს, არამედ თავადაა *ჭეშმარიტება* და ამიტომ უპირველესი ინსტანცია *ჭეშმარიტად* არსებულის შესახებ ფილოსოფიის დაფუძნების საქმეში.

§4.2. ემილ ლასკი

ემილ ლასკს⁴⁷ დაპირისპირებულობის გადალახვა ფილოსოფოსობის უმნიშვნელოვანეს დებულებად მიაჩნდა.⁴⁸ ნუცუბიძის აზრით, იგი დაპირისპირებულობისაგან თავისუფალი სფეროს აღწერასაც ცდილობდა, თუმცა ლასკის გარჯა ამას აღმოჩნდა, რადგან მისი მცდელობები მსჯელობის ანალიზს ვერ გაცდა. მაგრამ მსჯელობა კონტრარული მომენტებისაგან შედგება (რომ არაფერი ვთქვათ კონტრადიქტორულ მომენტებზე), ხოლო საკითხი დაპირისპირებულობაზე მაღლა მდგომი პრინციპის წვდომის შესახებ მის ფარგლებში ვერ გადაწყდება. თავად მსჯელობა დაპირისპირებულობის სფეროს განეკუთვნება. ამიტომ, ლასკის მიხედვით, *მსჯელობის სფერო* უნდა დავტოვოთ და დაპირისპირებულობისაგან თავისუფალი სფეროსაკენ გავიჭრათ. მაგრამ ამის გაკეთება მსჯელობის საფეხურზე შეუძლებელია. ეს შესაძლებელია მხოლოდ კატეგორიების შესახებ მოძღვრების დახმარებით. ამიტომ *ლოგიკის ფილოსოფია* კატე-

ვისუფალი და შეუხებელი რჩება. ამიტომ ლასკის მიერ შემოტანილი *დაპირისპირებულობისაგან თავისუფალი მნიშვნელადობის* სფერო⁵¹ დაინგრა. იგი ცდილობდა, კონტრარული მომენტები ლოგიკის დონეზე კატეგორიებისა და, შესაბამისად, კატეგორიალური ფორმების სპეციალური ანალიზის მეშვეობით იმგვარად მოეხსნა, რომ დაპირისპირებულს (*ლოგიკურს*) და დაპირისპირებულზე მაღლა მდგომს (*წინალოგიკურს*) შორის არსებული სიცარიელე კატეგორიების მეშვეობით შეეცხო. ნუცუბიძის აზრით, ლასკის აღნიშნული მცდელობა წარუმატებელი გამოდგა, რადგან მან ფილოსოფიური პრობლემების თვითმყოფადობას სათანადო ყურადღება არ მიაქცია. ლასკს მხედველობიდან გამორჩა ფილოსოფოსობის ალეთეოლოგიური პოზიცია. იგი იმედოვნებდა, რომ კანტის მიერ შედგენილი კატეგორიათა ცხრილის განვრცობით მსჯელობის მიღმა არსებული საგნებისათვის (ანუ, ლოგიკურად აგებული მეტაგრამატიკული თეორიისათვის) წანამძღვრების შემუშავებას მოახერხებდა.

კანტის მიერ განხორციელებული *კოპერ-*

ეგორიების შესახებ მოძღვრებას ეფუძნება.

ლასკის მცდელობას, მიეღწია დაპირისპირებაზე მაღლა მდგომი პრინციპისათვის და ამით ჭეშმარიტების ახალი გაგება დაეფუძნებინა, ნუცუბიძე მაღალ შეფასებას აძლევდა. იგი მიუთითებდა ლასკის დამსახურებაზე ჭეშმარიტების თეორიის სფეროში.⁴⁹ მიუხედავად ამისა, ლასკი პრინციპულ სიახლეებს ვერ შემოიტანდა, რადგან იგი ჭეშმარიტებას მხოლოდ ლოგიკურის ჩარჩოებში მოიაზრებდა.⁵⁰ შესაბამისად, იგი დაპირისპირებულობის სფეროში დარჩა, რაც ლოგიკურის სფეროსთვისაა დამახასიათებელი. ლასკი თავის მიზანს ლოგიკურის ცნების განვრცობითაც ვერ მიაღწევდა, რადგან მაქსიმუმი, რასაც ამ გზით შეიძლება მიაღწიო, მეტალოგიკურის ცნებაა. შესაბამისად, ვერ ხერხდება *წინალოგიკურის*, როგორც ფილოსოფოსობის ნამდვილი დასაბამის და იმავდროულად მისი საბოლოო მიზნის წვდომა.

საბოლოო ჯამში, მეტალოგიკური ლოგიკურის დახმარებით გაიგება. ამავე დროს, *წინალოგიკური* ყოველგვარი ლოგიკური, ანუ წინააღმდეგობრივი თვისებებისგან თავ-

*ნიკისებური შემოტრიალება*⁵² ლასკმა თავისი ფილოსოფიური განაზრებების ცენტრში მოაქცია, რათა ამით ლოგიკურის სფეროში *მეტაგრამატიკული სუბიექტ-პრედიკატის თეორია* განეგრცო და განეხილა.⁵³ ნუცუბიძის მიხედვით, მან დროულად შენიშნა, რომ კატეგორიები დაპირისპირებულზე მაღლა დგომის მისაღწევად ვერ გამოდგებოდა. ამიტომ ლასკმა გამოიყენა შემდეგი სქემა: *ფორმა – მატერია – ორმაგობა*.⁵⁴

ეს აჩვენებს, რომ დაპირისპირებულზე მაღლა მდგომი პრინციპის პრობლემა ლასკმა საგნობრიობის სფეროში გადაიტანა. ნუცუბიძის აზრით, ეს ნაბიჯი მცდარი გამოდგა, რადგან საგნის, როგორც დაპირისპირებულობისაგან თავისუფალი ფენომენის აღიარება ჭეშმარიტი ფილოსოფოსობის საწყისად ვერ გამოდგება. საგნისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობის მინიჭებით ლოგიკურის (დაპირისპირებულობის) სფერო არ გადაილახება. შესაძლოა, საგანში მატერია და ფორმა ერთიანობას ქმნიდეს, მაგრამ თავად საგნის ცნება *საპირისპიროზე* მიუთითებს და ამით *სპეციფიურ-*

ადამიანურის სფეროში რჩება.⁵⁵ შემეცნების პროცესში შესამეცნებელი შემეცნებლის პირისპირაა და ამით თავის რელაციურ ხასიათს ავლენს. მაგრამ ეს იმას ადასტურებს, რომ წინალოგიკურის სფერო ჯერ კიდევ არ არის დაფუძნებული. სწორედ საგნის ცნებაა იმის ნათელი მაგალითი, რომ აქ ლოგიკურის სფეროზეა საუბარი.⁵⁶

52

კურის, ანუ არალოგიკური *ჭეშმარიტება* თავისთავად-ის მისაღწევად გამოუსადეგრად მიიჩნევა.

მოცემულ შემთხვევაში ანალოგიურად არასრულყოფილი და გამოუსადეგარია ფილოსოფიის კლასიკური მეთოდები – ინდუქცია და დედუქცია. ამ გავრცელებული მეთოდოლოგიური ტექნიკების სანაცვლოდ ნუცუბიძემ მიდგომის ახლებური მეთოდი წამოაყენა, რომელიც, მისი აზრით, სრულიად ახალია და ჯერ კიდევ შემონმებას საჭიროებს. ალეთეიოლოგიურ პრობლემატიკას ყელაზე უფრო მეტად რედუქციის მეთოდი შეესატყვისება. ის როგორც დედუქციის, ასევე, ინდუქციის საფუძველსაც წარმოადგენს. ტრადიციული ფილოსოფიის ნაკლოვანება დედუქციის ცალმხრივ განვითარებაში გამოიხატა, მაშინ, როდესაც ინდუქციის განვითარება დიდი ხნის განმავლობაში შეფერხებული იყო. არისტოტელეს შემდეგ დედუქციურმა მიდგომამ მყარი ნიადაგი მოიპოვა და თანამედროვე ეპოქამდე შეინარჩუნა უპირატესობა ფილოსოფიის სხვა მეთოდებთან მიმართებაში.⁵⁹

54

§5. ალეთეიოლოგიური მეთოდი

ნუცუბიძის მიხედვით, *ჭეშმარიტება* თავისთავად, როგორც დაპირისპირებულობისაგან თავისუფალი სფერო, ფილოსოფოსობის ტრადიციული მეთოდებით არ მიიწვდომება. ამიტომ ფილოსოფიის ახალი მეთოდის საჭიროების აუცილებლობა წამოიჭრება, რადგან დაპირისპირებულობაზე მაღლა მდგომი პრინციპი *ჭეშმარიტება* თავისთავად-ის სახით ადამიანებისათვის მისაწვდომი უნდა იყოს. ფილოსოფოსობა მხოლოდ ადამიანებს ხელეწიფებათ, ამიტომ ის მოითხოვს, აგრეთვე, გასაგებასა და იმავდროულად ნათელ აზროვნებას. არსებული თავად კი არ არის *ჭეშმარიტება*, არამედ ის *ჭეშმარიტების* სახით არსებობს.⁵⁷ ამიტომ მისი წვდომა განსხვავებული უნარით, კერძოდ, *მიმართულების არმქონე ხედვით*⁵⁸ ხორციელდება. ალეთეიოლოგიაში გაუმართლებელია როგორც ინტუიციის, ასევე, ფენომენოლოგიის მიერ შემუშავებული არსების ჭვრეტის მეთოდების გამოყენება. ნუცუბიძე აკრიტიკებდა ასეთ მიდგომებს და მათ წინალოგი-

53

აღნიშნულმა ცალმხრივობამ ფილოსოფიური მეთოდოლოგიის განვითარების პროცესში შემეცნების ბუნების კვლევის მცდარი გზით წარმართვა გამოიწვია. ადრე შემეცნების არსებას კი არ იკვლევდნენ, არამედ შესამეცნებელი საგნის პერსპექტივიდან მისი სტრუქტურის შესწავლას ესწრაფოდნენ.⁶⁰

ჭეშმარიტება თავისთავად გვევლინება როგორც შემეცნების წინაპირობად, ასევე, მის ამოსავალ პუნქტად და საბოლოო მიზნადაც. როგორც შემეცნების არსებითი საფუძველი, ის ფილოსოფოსობის ფუნდამენტურ მეთოდებს მოითხოვს. დაპირისპირებაზე მაღლა მდგომი *ჭეშმარიტება* ასეთი მიდგომის აუცილებლობას აფუძნებს. სწორედ აღნიშნული გარემოება ამართლებს ნუცუბიძის პოზიციას: „ალეთეიოლოგიის მეთოდოლოგიურ ნაწილში ეს საფუძველმდებარე ფილოსოფიური მეთოდი აუცილებლობით უნდა იქნეს განხილული. მეცნიერული მეთოდები დედუქციისა და ინდუქციის სახით მხოლოდ მის ნაირსახეობად გვევლინება“.⁶¹

მის მიერ შემოღებულ მეთოდს ნუცუბიძემ *ალეთეიოლოგიური რედუქცია* უწოდა,

55

რათა ის რედუქციის ტრადიციული სახე-
ბისგან (მაგალითად, ქ. ზიგვარტის მიერ
რედუქციის ლოგიკური განმარტებისა და
ჰუსერლის ფენომენოლოგიური ანუ აიდ-
ეტური რედუქციისაგან⁶²) განესხვავებინა და
ამით ახალი მეთოდის სპეციფიური სტრუქ-
ტურა ეჩვენებინა.

თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ნუცუბი-
ძემ თავის ალეთეოლოგიურ შრომებში ამ
მეთოდის პრობლემატიკა და თავისებურება
არასაკმარისად განავრცო და განიხილა.⁶³
ალეთეოლოგიის შესავლებში აღნიშნული
პრობლემატიკის შესახებ აქა-იქ მიმოზნეული
მითითებები ამ მეთოდის სრულყოფილად
დახასიათების საშუალებას არ გვაძლევს.
ნუცუბიძე აკრიტიკებდა ე. ჰუსერლისა და
ა. პაულერის მიერ განვითარებული რედუქ-
ციის ფორმებს და აღნიშნავდა, რომ „შემეც-
ნების ორმხრივი ბუნება“ ამ მიდგომებს არ
შეესატყვისება.⁶⁴

ლი. ამიტომ ინტუიტივიზმის შემეცნების-
თეორიული კონცეფცია ვერ დაამტკიცებდა,
თუ რატომაა მისთვის საგნის მოცემულობა
აუცილებელი ფაქტი.⁶⁸

სად მოიპოვება საიმისო კრიტერიუმები
იმის დასამტკიცებლად, რომ ჩვენი ცნო-
ბიერებისათვის მოცემული ობიექტები მხ-
ოლოდ მათთვის დამახასიათებელ ნიშან-
თვისებებს ფლობენ და არა შემეცნებელი
სუბიექტის იმანენტური თვისებებით არიან
კონსტიტუირებულნი? ასეთ კონტრარგუ-
მენტებს უპირისპირებდა ნუცუბიძე ინტუ-
იტივიზმს. აღნიშნული მოძღვრება მას შემ-
ეცნებისთეორიული პრობლემების სათანადო
დამუშავებისათვის გამოუსადეგრად მიაჩ-
ნდა.

§6. ინტუიტივიზმი და ალეთეოლოგია

აღნიშნულ თავში მიზანშეწონილი იქნება,
თუ ნუცუბიძის მიერ ინტუიტივიზმისა და
მისი მთავარი წარმომადგენლის, ნ. ლოსკის
კრიტიკაზე გავამახვილებთ ყურადღებას.⁶⁵
თავის სახელგანთქმულ ნაშრომში „ინტუ-
იტივიზმის საფუძვლები“, რუსმა ფილოსო-
ფოსმა გადმოსცა თეორია საგნის შესახებ,
რომელიც სუბიექტის უშუალო განცდებს
ემყარებოდა. სუბიექტის ცნებას აღნიშნულ
თეორიაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია.
ცნობიერებისა და შემეცნების მთელ სტრუქ-
ტურას ლოსკი საგნის ცნებაზე დაყრდნობით
განიხილავდა. ამიტომაც აღნიშნა ნუცუბი-
ძემ, რომ „ინტუიტივიზმი გაცილებით მეტს
ამტკიცებდა, ვიდრე ეს საჭირო იყო“.⁶⁶

შემეცნების შეცვლილ ცნებას ლოსკიმ
საფუძვლად დაუდო საგნის მოცემულობა,
რომელიც თავისი თეორიის ბირთვად აქ-
ცია.⁶⁷ თუმცა, ნუცუბიძე მიიჩნევდა, რომ
საგნის მოცემულობის წინაპირობები აღნიშ-
ნულ თეორიაში ნათლად არ იყო გამოკვეთი-

§7. ჭეშმარიტების სახეები

ალეთეოლოგიური რედუქციის მეთოდის
ნათელსაყოფად და ამ მეთოდთან დაკავშირე-
ბით ნუცუბიძის მიერ გამოთქმული დებულე-
ბების შესაჯამებლად, წინამდებარე გამოკვ-
ლევის ფარგლებში აუცილებლად მიგვაჩნია,
მის მიერ განხილული ჭეშმარიტების სახეები
აქ მოკლედ დავახასიათოთ.

ნუცუბიძე ჭეშმარიტების სამ მთავარ სახე-
ს გამოყოფდა:

1. ჭეშმარიტება თავისთავად.
2. ჭეშმარიტება ჩვენთვის.
3. ჩვენი ჭეშმარიტება.

ჭეშმარიტება თავისთავად, როგორც ეს
ზემოთ არაერთხელ აღვნიშნეთ, დაპირისპ-
ირებულზე მაღლა მდგომის სფეროს ქმნის.
ის არალოგიკურის სფეროს განასახიერებს.
აღნიშნულ სფეროში ფორმალური ლოგიკის
კანონები არ მნიშვნელობენ. ჭეშმარიტების
დანარჩენი სახეები დაპირისპირებულის
(ლოგიკურის) სფეროს განეკუთვნებიან.

ჩვენი ქეშმარიტება მტკიცებითი და უარყოფითი მსჯელობების სფეროშია მოქცეული. აღნიშნული სფეროს დამახასიათებელ თავისებურებას მისი შემადგენელი ანტაგონისტური ელემენტების შეურიგებელი დაპირისპირება წარმოადგენს.⁶⁹ ქეშმარიტება ჩვენთვის, ასევე, დაპირისპირებულობის სფეროში არსებობს, თუმცა აქ თავს იჩენს დაპირისპირებულობის ახალი, განსხვავებული მომენტები. დაპირისპირებული კორელაციური წყვილი „მტკიცება – უარყოფა“ ამ სახის ქეშმარიტების (ქეშმარიტება ჩვენთვის) მისაღწევად საკმარისი არაა. ქეშმარიტება ჩვენთვის, რომელიც საგნობრიობით ხასიათდება, მხოლოდ აღნიშნული კორელაციური წყვილის გადალახვის შემდეგ მიიღწევა. ნუცუბიდის პოზიციაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება შეხედულებას, რომლის თანახმად, დაპირისპირებულობისადმი დაქვემდებარებული ორივე სახის ქეშმარიტებისათვის შემდეგი წიპაპრობებია იმანენტური:

1. საგნისკენ მიმართული შემეცნება და
2. ამ მიმართულობისადმი წინმდგომი.

60

ქეშმარიტება თავისთავად – არსებული ქეშმარიტება“.⁷⁰

ალეთეიოლოგიის ზოგიერთი კრიტიკოსი (ს. ნერეთელი, კ. ბაქრაძე⁷¹) ამტკიცებდა, რომ ნუცუბიდის თეორიაში დიალექტიკური მეთოდი არ გვხვდება. მაგრამ ზემოთ აღწერილი ქეშმარიტების სახეები, ისევე, როგორც ნუცუბიდის მიერ ალეთეიოლოგიური რეალიზმისადმი მიძღვნილ თხზულებებში სხვა პრობლემების დამუშავება, აღნიშნული კრიტიკის უმართებულობას აჩვენებს. ნუცუბიდემ დიალექტიკის ცნების მოდიფიცირება მოახდინა და ის წინალოგიკურის სფეროს დასახასიათებლად გამოიყენა, უფრო მეტიც, იგი ალეთეიოლოგიური დიალექტიკის შესახებ საუბრობდა.⁷² საბოლოო ჯამში, ყველაფერი დაიყვანება წინალოგიკურზე, ანუ ქეშმარიტება თავისთავად-ზე.

ადამიანური ცოდნა უცნობიდან ნაცნობზე გადასვლის შედეგად მდიდრდება. სწორედ ეს არის შემეცნების ამოცანა: მიღმური ქეშმარიტების მისაღწევად სულ უფრო მეტი შემეცნების შინაარსის წვდომაა საჭირო. ამრიგად, ზევით დასახელებულ ქეშ-

62

ერთი შეხედვით, ალეთეიოლოგიური პრობლემატიკისათვის აღნიშნული ფაქტი საკმარისი უნდა იყოს, რადგან ქეშმარიტება თავისთავად, შინაარსის არქონის გამო, გამორიცხავს მისდამი ნებისმიერი სახის მიმართულობას. მას არ გააჩნია საგნობრიობა. ამით მართლდება ნუცუბიდის დებულება, რომლის მიხედვითაც ასეთი განზომილების (ყოველგვარ დაპირისპირებულობაზე მაღლა მდგომი ქეშმარიტება თავისთავად-ის), ანუ ალეთეიოლოგიური პოზიციის წვდომა, მხოლოდ მიმართულების არმქონე ხედვით მიიღწევა. ქეშმარიტების აღნიშნული თეორია ნუცუბიდემ იმიტომ გაანალიზა, რათა ერთმანეთისაგან განესხვავებინა ქეშმარიტების ფენომენის ფსიქოლოგიური და წმინდა აზრობრივი მომენტები. თავის თეორიაში მან მიზნად დაისახა, დაეძლია ფსიქოლოგიზმი არა მხოლოდ ფილოსოფიაში, არამედ სხვა მეცნიერებებშიც. ქეშმარიტების პრობლემის კვლევის მისეული შედეგები ნუცუბიდემ შემდეგნაირად შეაჯამა: „ჩვენი ქეშმარიტება არის ქმნადი ქეშმარიტება, ქეშმარიტება ჩვენთვის – ქმნილი ქეშმარიტება, ხოლო

61

მარიტების თითოეულ ფორმას უნიკალური ღირებულება გააჩნია, რადგან წინალოგიკურს ადამიანი იმთავითვე ცნობიერად როდი ფლობს. წინალოგიკურის მისაღწევად დიდი სულიერი ძალისხმევაა საჭირო. ამიტომ ჩვენი ქეშმარიტების არსებობა აუცილებლობითაა განპირობებული. ის საკუთარ არასრულყოფილებას შემეცნებს და ამით ახალ საფეხურზე ადის. ეს საფეხურია ქეშმარიტება ჩვენთვის. ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, თავისთავად ქეშმარიტებად გარდაიქმნება, უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, ქეშმარიტება ჩვენთვის თავისთავად ქეშმარიტებად რედუცირდება. აღნიშნული პროცესი ერთგვაროვნებით არ ხასიათდება. უფრო მეტიც, ქეშმარიტება თავისთავად ჩვენს ქეშმარიტებად უნდა გარდაიქმნას, რათა ამით ადამიანებმა წინალოგიკურის წვდომა შეძლონ. ამის შედეგად იკვრება შემეცნების წრე.

აქ მჟღავნდება ალეთეიოლოგიური პრობლემატიკის სიახლოვე ნეოპლატონურ სააზროვნო სივრცესთან. თავის გვიანდელ კვლევებში, რომლებიც ფილოსოფიის ისტო-

63

რიას ეხებოდა, ნუცუბიძემ გამოწვლილვით განიხილა ნეოპლატონური ტრადიცია და მის წიაღში არსებული იდეები საკუთარ დებულებებს დაუდო საფუძვლად. პროკლესა და მისი ქართველი ინტერპრეტატორის, იოანე პეტრინის ფილოსოფიური შეხედულებები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო მისთვის. ნეოპლატონიზმში ერთი სამყაროსა და შემეცნების როგორც მიზეზად, ასევე, მიზნად გვევლინება.⁷³

თავისთავადი *ქეშმარიტება* (შესაბამისად, *წინააღმდეგობრივი*) ნუცუბიძის თხზულებებში ისეთივე როლს თამაშობს, რასაც ერთი ასრულებს ნეოპლატონიზმში. *ქეშმარიტება* თავისთავად არის როგორც შემეცნების წინაპირობა, ასევე, მისი მიზანიც. აქედან გამომდინარე, შემეცნება, ნუცუბიძის მიხედვით, *ორგანოზომილებიანია*:⁷⁴ ის ერთდროულადაა პროგრესული და რეგრესულიც. შემეცნების ასეთი ბუნება ალეთეიოლოგიური თვალთახედვიდან გამართლებულია.

შემეცნება *მის პირისპირ მდგომს*, ანუ საგანს მოიცავს და წინ მიიწევს. ამ პროცესში ის მუდმივად წვდება არსებულის ახალ ში-

§8. ალეთეიოლოგიის კრიტიკოსები

ნუცუბიძის ალეთეიოლოგიური შრომები როგორც ქართულ, ასევე, გერმანულ და რუსულ ენებზე გამოქვეყნდა. მის გერმანულენოვან ალეთეიოლოგიურ შრომებზე სხვადასხვა ჟურნალებში რეცენზიები დაიბეჭდა. ამ რეცენზიებიდან ზოგიერთი, ძირითადად, ქართველი (მაგ., კ. ბაქრაძე, ს. წერეთელი) და გერმანელი (მაგ., ბ. ბაუხი, ა. მიულერი) ავტორების რეცენზიები ცნობილია, ხოლო დანარჩენები მოძიებას საჭიროებს. კ. ბაქრაძემ და ს. წერეთელმა კრიტიკულად განიხილეს ნუცუბიძის ალეთეიოლოგიური თეორია.⁷⁷ ამავდროულად, მათ მნიშვნელოვნად განავრცეს ალეთეიოლოგიური პრობლემატიკის მთელი რიგი საკითხები. ქართველი ფილოსოფოსის სახელი ფილოსოფიურ სახელმძღვანელოებშიც მოხვდა. ვ. ციგენფუსისა და გ. იუნგის სახელგანთქმული ფილოსოფიური ლექსიკონის მეორე ტომში გათვალისწინებულია ნუცუბიძის ახალი კონცეფცია *ქეშმარიტების* შესახებ. ლექსიკონის ავტორები ყურადღებას ამახვილებდნენ

ნაარსებსა და ასპექტებს. შემეცნება ყოველთვის საგნისკენაა მიმართული და მუდამ ცდილობს, მისი არსება უფრო დეტალურად მოიცვას. ამ აზრით ის პროგრესულია.⁷⁵ მაგრამ შემეცნების მთელი შინაარსი ამით როდი ამოიწურება. პროგრესი შემეცნების დროს აქ მხოლოდ ადამიანური, სუბიექტური პერსპექტივიდანაა განხილული. შემეცნება სხვა მომენტებსაც შეიცავს, რადგან ის არა მხოლოდ საგნობრიობაზე, არამედ თავისთავად *ქეშმარიტებაზეც* მიუთითებს. ეს უკანასკნელი შემეცნების პროცესის დასაწყისიცაა და მისი საბოლოო მიზანიც.⁷⁶ ამიტომაც ყველაფერი ამ დებულებაზე დაიყვანება. აქედან გამომდინარე, ფილოსოფიური მეთოდი „ალეთეიოლოგიური რედუქციის“ სახელს ატარებს.

ალეთეიოლოგიის სფეროში ქართველი ფილოსოფოსის დამსახურებაზე და მოკლედ მიმოიხილავდნენ მის მეთოდებსა და ფილოსოფიურ კონცეფციას.⁷⁸ მეორე ალეთეიოლოგიურ ნაშრომში⁷⁹ ნუცუბიძე გამოეხმაურა იმ დისკუსიებსა და რეცენზიებს, რომლებიც მის პირველ ალეთეიოლოგიურ შრომას ეხებოდა.⁸⁰ იგი მიუთითებდა ა. მიულერის მიერ „*ქეშმარიტებისა და შემეცნების სტრუქტურის*“ შესახებ გამოთქმულ კრიტიკაზე.⁸¹ დამატებითი მასალები ნუცუბიძის ალეთეიოლოგიის შესახებ XX საუკუნის პირველი ნახევრის გერმანულენოვან ფილოსოფიურ ჟურნალებში უნდა ვეძიოთ.⁸²

ალეთეიოლოგიური რეალიზმის თეორიას, განსაკუთრებით კი, მის ძირითად მეთოდს, *ალეთეიოლოგიურ რედუქციას*, სწრაფად გამოუჩნდნენ კრიტიკოსები როგორც საქართველოში, ასევე, მის ფარგლებს გარეთაც. ქართველი კრიტიკოსებიდან, უპირველეს ყოვლისა, გამოირჩეოდნენ კოტე ბაქრაძე და სავლე წერეთელი. მათ საგრძნობლად განავრცეს ალეთეიოლოგიის მთელი რიგი საკითხები, მაგრამ საპირისპ-

ირო არგუმენტებიც წამოაყენეს. კ. ბაქრაძემ საფუძვლიანად განიხილა ნუცუბიძის ნაშრომში „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“ განვითარებული თეორემები. ამავე დროს, მან გააკრიტიკა თავისთავადი *ჭეშმარიტებისა* და *ალეთეიოლოგიური რედუქციის* ცნებები. მისგან განსხვავებით, ს. წერეთელმა უმთავრესად ნუცუბიძის ალეთეიოლოგიის ძირითად მეთოდზე გაამახვილა ყურადღება. მისი აზრით, აღნიშნული მეთოდი *ალეთეიოლოგიის* მიზნებს არ შეესაბამება და არასრულყოფილია.

ფილოსოფიის მეთოდმა, ს. წერეთლის მიხედვით, ახალი ცოდნა უნდა უზრუნველყოს. ის დამტკიცებისა და აუცილებელი გამომდინარეობის მეთოდი უნდა იყოს, რომელიც ფილოსოფიაში *შინაარსობრივი ჭეშმარიტების* ცნების შემოტანით ხორციელდება. აქ ვლინდება *დიალექტიკური ლოგიკის* აუცილებლობა, რომელიც აღნიშნულ ცნებას იკვლევს.

ალეთეიოლოგია ვერ განახორციელებს საკუთარ ამოცანას – ფილოსოფიის განახლებას, რადგან ის ისეთ დებულებას ემ-

შეესატყვისება, რადგან ის უსასრულოს სასრულობაში (ანუ შინაარსის მქონეში) წვდება და ცოდნის მუდმივ ზრდას უზრუნველყოფს.⁸³

ყარება, რომლიდანაც, თავის მხრივ, არაფერი გამომდინარეობს. ამიტომაც, თავის ნაშრომში „ტრანსცენდენტალური მეთოდის კრიტიკის შესახებ“ ს. წერეთელი „ახალი ლოგიკის“ შემუშავების აუცილებლობაზე მიუთითებს. მისი აზრით, აღნიშნული ლოგიკა თავდაპირველი სახით გერმანულ იდეალიზმში ჩამოყალიბდა. მაგრამ ისტორიული განვითარება ცოდნის გადაცემის ახალ ფორმებსა და მეთოდებს საჭიროებს. გერმანული იდეალიზმის წარმომადგენლების მიღწევები ახალ მოთხოვნებს აღარ აკმაყოფილებს. აუცილებელია როგორც განვითარების ახალი თეორია, რომელიც ცხოვრების თანამედროვე მოთხოვნებს პასუხობს, ასევე, კერძო მეცნიერებათა (მათემატიკა, ფიზიკა და ა. შ.) პროგრესიც.

„ახალი“, ანუ *დიალექტიკური ლოგიკა*, რომელიც ჰეგელისა და მარქსის დიალექტიკას ეფუძნება, შესაძლებელს ხდის პროგრესს ცოდნის სფეროში. ამიტომ კვლევა-ძიება ასეთი ლოგიკის ფარგლებში საერთოდ განვითარების წინაპირობას წარმოადგენს. *დიალექტიკური ლოგიკა* ეპოქის მოთხოვნებს

§9. შეჯამება

ნუცუბიძე ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ შემეცნების პროცესი სწორხაზოვან ხასიათს ატარებს. თუმცა, მიუხედავად ამისა, თავად შემეცნების ფორმები არ იცვლება. აქედან გამომდინარე, ადამიანს აქვს შესაძლებლობა, თავის სპეციფიკურ უნარებზე დაყრდნობით, იმგვარად გადალახოს საკუთარი შემეცნების საზღვრები, რომ თავის თავთან იგივეობა შეინარჩუნოს და, იმავედროულად, მიღმურსაც სწვდეს. ადამიანს უფლება არა აქვს, უყურადღებოდ დატოვოს სხვა ცოცხალი არსებების ექსისტენცია. ასევე, დაუშვებელია, მისგან განსხვავებული არსებულების ყოფიერების წესის წმინდა სუბიექტური შეფასება.⁸⁴ სუბიექტურობის პრობლემის აბსოლუტიზებას ნუცუბიძე იმ მიზეზად მიიჩნევდა, რის გამოც ევროპულ ფილოსოფიაში ცნობიერების საკითხს თითქმის ყოველთვის ამკარა უპირატესობა ჰქონდა ყოფნის საკითხთან შედარებით. თავის ნაშრომში „ფილოსოფია და სიბრძნე“ ნუცუბიძე ასეთ მიდგომას აკრიტიკებდა და წერდა:

„ზემოთქმულიდან გამომდინარეობს, რომ დასავლურ ფილოსოფიაში, ყოფნის პრობლემა, როგორც წესი, ცნობიერების პრობლემისადმი დაქვემდებარებულად გვევლინება; მიიჩნევა, რომ გზა ყოფიერებისაკენ მხოლოდ ცნობიერებაზე გადის, რომ ყოფიერების შემეცნება თავის აუცილებელ წინაპირობად ცნობიერების შემეცნებას გულისხმობს. დასავლური ფილოსოფია მხოლოდ და მხოლოდ ასე აზროვნებს“.⁸⁵

წინალოგიკურის შესახებ საკუთარი თეორიით ნუცუბიძე ტრადიციული, სუბიექტზე ორიენტირებული ფილოსოფიის დემონტირებას და ამის მეშვეობით სამყაროში ადამიანის რეალური ადგილის განსაზღვრას შეეცადა. მისმა ალეთეიოლოგიამ (რომელიც აზროვნების რადიკალური ონტოლოგიზირების ყოველგვარ მცდელობას ეწინააღმდეგებოდა) ცალსახად მიუთითა იმ ფაქტზე, რომ ადამიანის სამყაროში ყოფნა (*In-der-Welt-Sein*) საერთოდ სამყაროში ყოფნის ერთადერთ განზომილებას არ წარმოადგენს. და ვინაიდან ადამიანი სამყაროში მარტო არაა,

გავიხსენოთ) მიუთითებს ნუცუბიძის ალეთეიოლოგიის კავშირს თანამედროვეობის ყველაზე აქტუალურ თეორიულ კონცეფციებთან. ამიტომ, თანამედროვე ფილოსოფოსობის კონტექსტშიც, ის სათანადო ყურადღებას იმსახურებს.

დაუშვებელია მისი თვალსაზრისის, როგორც ერთგვარი მასშტაბის, მიყენება მთელი უნივერსუმისადმი. თუმცა ნუცუბიძე ამით ადამიანური ბუნების უგულებელყოფის საკითხს როდი აყენებს. ადამიანმა უნდა შეძლოს საკუთარ თავთან დარჩენა. შემეცნების პროცესის დასაწყისში ყოველგვარი სახის არსებულისათვის იგი ამოსავალი წერტილის სახით მნიშვნელობს. ამავე დროს, მას წილად ხვდა, საკუთარ თავს გასცდეს და *ჭეშმარიტის* შესახებ ფილოსოფია შეიმუშავოს.

აქ ცალსახად უნდა აღინიშნოს შემდეგი გარემოება: ნუცუბიძის ალეთეიოლოგია სულაც არ ისახავს მიზნად სამყაროში ადამიანის ადგილის დაკნინებას. პირიქით, ალეთეიოლოგიაში ადამიანს ახლებური განსაზღვრება ეძლევა, ხოლო მისი როლი სათანადოდაა შეფასებული.

ფილოსოფიაში სუბიექტურობის პრინციპის აბსოლუტიზების კრიტიკა და ყოფნის შესახებ ტრადიციული მოძღვრების პრივილეგირებული აქსიომების უკუგდება (ნუცუბიძის მრავალმხრივი და შინაარსიანი დებულებებიდან მხოლოდ ეს ორი რომ

შენიშვნები

- 1 ნუცუბიძის მიხედვით, არისტოტელემ შეამჩნია უკვე პლატონთან არსებული უფსკრული ყოფნასა და აზროვნებას შორის, რომლის გადალახვაც თავისი პირველი ფილოსოფიით სცადა. მაგრამ სტაგირელის მცდელობა წარუმატებელი გამოდგა, რადგან იგი, ანტიკურობის სხვა მოაზროვნეების მსგავსად, შინაარსისგან დაცლილი *ჭეშმარიტებისა* და *არსებულზე მეტად მყოფის* ცნებებს არ ფლობდა. მხოლოდ *ყოფნაში არსებობის* ცნების შემოტანითა და ექსპლიკაციით გადალახავს ფილოსოფია უნაყოფო ცნობიერების ფილოსოფიას (გნოსეოლოგიას). ალეთეიოლოგიის (მოძღვრება *ჭეშმარიტებაზე*, როგორც *ჭეშმარიტად ყოფნაზე*) სახით, ფილოსოფია რეალობის უსაკუთრივეს სტრუქტურებს იკვლევს (მდრ. Sch. Nuzubidse, *Philosophie und Weisheit. Spezielle Einleitung in die Aletheiologie*, Berlin – Königsberg, 1931, გვ. 214, შემდგომში – „ფილოსოფია და სიბრძნე“).
- 2 მდრ., შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 1: „მხოლოდ ამ მიმართულებითაა შესაძლებელი იდეალიზმისა და მატერიალიზმისათვის დამახასიათებელი ცალმხრივობების თავიდან აცილება.“ თავის ნაშრომში „ფილოსოფია და

სიბრძნე“, ნუცუბიძე დაწვრილებით იკვლევს ალეთეიოლოგიურის სფეროს. პირველად ეს პრობლემა მან თავის ალეთეიოლოგიის შესავალში განიხილა (Sch. Nuzubidse, *Wahrheit und Erkenntnisstruktur. Erste Einleitung in den Aletheiologischen Realismus*, Berlin – Leipzig, 1926; შემდგომში – „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“). „ფილოსოფია და სიბრძნესთან“ შედარებით, ალეთეიოლოგიური პრობლემატიკის პირველი გადმოცემისას, ნუცუბიძე უფრო ვრცლად განიხილავს ფილოსოფიის ისტორიას (განსაკუთრებით, გერმანულ ფილოსოფიას). რაც შეეხება „ფილოსოფიასა და სიბრძნეს“, იგი აქ უფრო მეტად საკუთარ თემატიკას განავრცობს. ორივე შესავალს უნდა მოჰყოლოდა ალეთეიოლოგიის სისტემატური განხილვა, მაგრამ იმდროინდელ საბჭოთა კავშირში არსებულმა პოლიტიკურმა სიტუაციამ ნუცუბიძეს ამის საშუალება არ მისცა. იმ პერიოდში ძალზედ საშიში იყო საკუთარი ფილოსოფიური სისტემის შემუშავება. ასეთი მცდელობები საბჭოთა მმართველობის მიერ სასტიკად იდევნებოდა, რადგან თავისუფალი აზროვნება კომუნისტური რეჟიმისათვის საფრთხის მომტანად მიიჩნეოდა. საბჭოთა კავშირში მყოფი ფილოსოფოსები თითქმის გადაულახავი სიძნელეების წინაშე აღმოჩნდნენ. ეს განსაკუთრებით ითქმის ქართულ კულტურულ სივრცეზე. აღნიშნული მდ-

გომარეობა ქართველი მწერლებსა და ფილოსოფოსებზე მეტად მტკივნეულად აისახა.

- 3 შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 5.
- 4 შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 2.
- 5 შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 218.
- 6 ნუცუბიძეს აქ სოკრატეს მაგალითი მოჰყავს, რომელიც თავისი ფილოსოფოსობით ადამიანთა გაუმჯობესებას ესწრაფვოდა. შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 211-212.
- 7 შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 177.
- 8 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 23: „წინალოგიკური ლოგიკურის განხორციელების წინაპირობას წარმოადგენს. მაგრამ ამ მიმართებაში არსებული აუცილებლობა ლოგიკურ ხასიათს არ ატარებს. უფრო საფუძვლიანი ანალიზისას აღმოვაჩენთ, რომ წინაპირობის ცნება ლოგიკურის მომენტს არ გულისხმობს.“
- 9 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 23: „წინა ‘წინალოგიკურში’ მხოლოდ იმაზე მიუთითებს, რომ აქ ლოგიკურის მეშვეობით მიუწევდომელი პროცესი იგულისხმება. ეს პროცესი ნათლად გვაჩვენებს წმინდა ლოგიკურის ‘უსაფუძვლობას.’“

- 10 შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 179.
- 11 იქვე.
- 12 ნუცუბიძეს მიაჩნდა, რომ ყოვლისმომცველი, მრავალმხრივ კონსტრუირებული და დანაწევრებული ალეთეიოლოგია თავიდან აიცილებდა როგორც ანთროპოლოგიზმსა და ფსიქოლოგიზმს, ასევე, ანტიფსიქოლოგიზმსაც. იგი თავის დისციპლინას ტრანსცენდენტალიზმისა და იდეალიზმის სხვადასხვა სახისაგან განასხვავებდა (შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 2; 216).
- 13 შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 179.
- 14 შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 180.
- 15 შდრ. იქვე: „რადგან ჭეშმარიტების ამ თვისებას სათავე არ გააჩნია და არც შეიძლება რომ ჰქონდეს, ის ‘თავისთავადია.’“
- 16 შდრ. გ. ბარამიძე, „ტრანსცენდენტური, როგორც სიბრძნის მაკონსტიტუირებელი ელემენტი“, იხ.: ფილოსოფია. ეძღვნება შალვა ნუცუბიძის დაბადების 100 წლისთავს, რედ. გ. თევზაძე, თბილისი, 1995, გვ. 41-46.
- 17 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 181.

- 18 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 189.
- 19 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 184.
- 20 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 94-95.
- 21 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 77: „არსებობს ყოფნის მხოლოდ ერთი სახე, ხოლო არსებულთა ერთიანობა მათ ამგვარად ყოფნაში მდგომარეობს.“
- 22 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 77: „ჭეშმარიტებისა და არსებულის რეალური დამთხვევის საპირისპიროდ სათქმელი არაფერია. საჭიროა მხოლოდ ამგვარად ყოფნის ფაქტობრიობის ‘წარმოჩენა’ და ‘თეორიული დასაბუთება.’“
- 23 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 84-85.
- 24 ყოფნაზე აღმატებულობის/არსებულზე აღმატებულობის ცნებები ალეთეიოლოგიის ორივე შესავალში სრულყოფილად არ არის დამუშავებული. სავარაუდოდ, ნუცუბიძეს განზრახული ჰქონდა, აღნიშნული ცნებები უფრო ზუსტად და დაწვრილებით მოგვიანებით განესაზღვრა. გარდა ამისა, იგი ამ

- ტერმინებს თავის ადრეულ ნაშრომებში განსხვავებულად იყენებს (მაგალითად, „ალეთეოლოგიის საფუძვლებში“, 1922 წ., ქართულ ენაზე). თავის ნაშრომში „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“ (1926 წ.) ნუცუბიძე, როგორც ეს ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ამ ცნებებს ერთი და იგივე მნიშვნელობით იყენებს. გვიანდელ პერიოდში („ხელოვნების თეორია. მონისტური ესთეტიკის საფუძვლები“, 1929 წ.) ნუცუბიძე არსებულზე აღმატებულობის რეალურობას არსებულის ჭეშმარიტებასთან აიგივებს. ალეთეოლოგიის სპეციალურ შესავალში („ფილოსოფია და სიბრძნე“, 1931 წ.) ნუცუბიძემ აღნიშნული ცნებები ერთმანეთისაგან განასხვავა. აქ, მან, ადრეული ნაშრომებისაგან განსხვავებით მეტი ყურადღება გაამახვილა ყოფნასა და არსებულს შორის განსხვავებაზე (შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 83).
- 25 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 188: „ნიშან-თვისებები ‘თავისთავად’ და ‘ჩვენთვის’ ერთმანეთთან მნიშვნელად მიმართებაში არ იმყოფება. ისინი წარმოადგენენ ერთგვარი კომპლექსის ლოგიკურად არაკონსტრუირებად ნაწილებს. ამ კომპლექსს ალეთეოლოგიის განუსაზღვრელი, ან თუნდაც განსაზღვრული შუალედური

- Ur-sprung*-ის მისეულ და ჰ. კოჰენისეულ ცნებას შორის დიდი განსხვავება არსებობდა. *Ur-sprung* კოჰენთან ლოგიკურადაა გააზრებული და ის სრულად განეკუთვნება ლოგიკურის სფეროს. რაც შეეხება ნუცუბიძის მიერ გამოყენებულ *Ur-sprung*-ის ცნებას, მან ახალი, ალეთეოლოგიური მნიშვნელობა შეიძინა და სინამდვილეში ისეთ ნახტომს აღნიშნავდა, რომელიც ვერ გადაწყდებოდა დაპირისპირებულობის სფეროში (შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 23).
- 30 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 23.
- 31 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 99: „ალეთეოლოგიის სახით პირველი ფილოსოფია აღორძინდა.“
- 32 ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ ნუცუბიძემ ორი განსხვავებული ფენომენი გამოიყენა: კერძოდ, მან ერთმანეთისაგან განასხვავა *სპეციალურ-ადამიანური* და *სპეციფიურ-ადამიანური*. ეს უკანასკნელი „ადამიანური“ გვარისათვის დამახასიათებელ თვისებებს აღნიშნავს, რომელთა მეშვეობითაც შემეცნება თავის საზღვრებს შემოფარგლავს. აქ სხვაგვარად მოქცევის შეუძლე-

სფერო ეწოდება.“ ალეთეოლოგიის შუალედური სფეროს დანერგვითი ანალიზი ნუცუბიძეს სურდა შემდგომ ნაწილებში გადმოეცა, რომელიც ალეთეოლოგიის სისტემატური განხილვა იქნებოდა. მაგრამ ზემოთ მოყვანილი მიზეზების გამო (იხ. გვ. 76-77), მან ვერ შეძლო ამ სამუშაოს გაგრძელება და თავისი ჩანაფიქრის განხორციელება. ამიტომ, დღესდღეობით ხელთ გვაქვს მხოლოდ ორი შესავალი ალეთეოლოგიურ პრობლემატიკაში.

- 26 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 187.
- 27 შდრ. იქვე.
- 28 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 188.
- 29 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 24: „გერმანული სიტყვა *Ur-sprung* ყველაზე უფრო უკეთ იმ ვითარების გამოსატყეველად გამოდგება, როდესაც საქმე ეხება თავისთავადი და ახალი საწყისის დამამკვიდრებელი მომენტის ლოგიკურად აუხსნელ დადგენას. არავითარი გამომდინარეობა, არანაირი ‘ლოგიკურად’ დარეგულირებული თანმიმდევრულობა! მხოლოდ დასაბამი, რომლის წყაროც დაუსაბამოა.“ ამასთან დაკავშირებით ნუცუბიძე მიუთითებდა, რომ

ბლობის პრინციპი მოქმედებს. *სპეციფიურ-ადამიანური* მუდმივად არსებობს. ამ უნარს ადამიანში იმგვარად აქვს ფესვები გადგებული, რომ სუბიექტივიზმის ყოველი კრიტიკა აქ უადგილოა, რადგან ადამიანი შემეცნების პერსპექტივიდან გამომდინარე, ყოველთვის შეზღუდულია. საბოლოოდ იგი იმას იმეცნებს, რისი შემეცნებაც შეუძლია და ის სურს, რისი სურვილიც შეუძლია (შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 6). *სპეციალურ-ადამიანური*, ნუცუბიძის აზრით, შეცდომის სფეროს აღნიშნავს. აქ რეალობის ნამდვილი სახე გაყალბებულია. თუმცა ეს საუბარი *ადამიანურის* შესახებ შესაძლებლობას იძლევა, ჭეშმარიტების მნიშვნელობა განვმარტოთ როგორც *ადამიანის მიღმური*, ან როგორც *ზეადამიანური*. ის სწორედ ადამიანის *მიღმურსა* და *ზეადამიანურის* სფეროებს შორის მდებარეობს. ამრიგად, ჭეშმარიტების საკითხი ალეთეოლოგიურ პრობლემატიკაში ცენტრალურ ადგილს იკავებს, რადგან XX საუკუნის დასაწყისში *ადამიანურის* დასაძლევად წამოწყებული ცდები წარუმატებელი აღმოჩნდა (შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 8).

- 33 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 10.

- 34 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 13.
- 35 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 29.
- 36 აქვე უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ტრადიციულად ლოგიკურ და რეალურ აუცილებლობას ხშირად განასხვავებდნენ ერთმანეთისაგან. ამიტომ ლოგიკა მხოლოდ ინსტრუმენტად, ანუ ფილოსოფიური კვლევის საშუალებად რჩებოდა. ასე ფიქრობდა თავად ლოგიკის დამფუძნებელი და მისი პირველი სისტემატიკოსი არისტოტელე. ლოგიკის საზღვრების გაფართოების მიზნით ამ ორი სახის აუცილებლობის კომბინირების შესაძლებლობას XX საუკუნის ქართველი ფილოსოფოსები (ს. ნერეთელი, კ. ბაქრაძე და სხვ.) აქტიურად განიხილავდნენ. ამ მიმართულებით სპეციალური გამოკვლევები შეიქმნა. იხ. ს. ნერეთელი, „დასკვნის პრობლემისათვის“, იხ.: ფილოსოფიის ინსტიტუტის შრომები, ტ. I, თბილისი, 1949, გვ. 107-136; მისივე, მეცნიერების კანონთა შესახებ, თბილისი, 1955; მისივე, ლოგიკური კავშირის დიალექტიკური ბუნების შესახებ, თბილისი, 1956; მისივე, დასაბუთების საწყისი, თბილისი, 1963; მისივე, დიალექტიკური ლოგიკა, თბილისი, 1965; იხ., ასევე, კ. ბაქრაძე, რჩეული ფილოსოფიური თხზუ-

ლებები, ტ. IV: ლოგიკა, რედ. ე. კოდუა, თბილისი, 1978, გვ. 71-79.

- 37 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 30: „მას შემდეგ, რაც დადგინდა, რომ წინალოგიკური მსჯელობის ფორმების (მტკიცებისა და ნეგაციის) გარეთ და მიღმა მდებარეობს, ნათელი უნდა გახდეს, რომ წინალოგიკური ლოგიკურის ვიწრო ცნებასთან არანაირ მიმართებაში არ იმყოფება.“
- 38 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 34: „საკითხი შეცდომის ფილოსოფიური მნიშვნელობის შესახებ შესაძლოა, თავისთავადი ინტერესის მქონე იყოს, მაგრამ მასზე აქ ვერ შევჩერდებით. ამასთან ერთად, ორი მომენტი უნდა განვასხვაოთ. მოვა დრო და შეცდომა აზროვნების პროგრესს ხელს შეუწყობს. რაიმეს შეცდომად მიჩნევა, სწორედ ამ რაიმეს შეცდომად მიჩნევის გამო, აზროვნების წინსვლას იწვევს. ამ აზრით ის მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ფილოსოფიის ისტორიაში. მაგრამ მოცემულ მომენტში ჩვენ შეცდომის აღნიშნული, შინაარსობრივი მხარე როდი გვაინტერესებს, არამედ შეცდომის პრინციპული მნიშვნელობა, რომლის მიღმაც ახალი, სრულიად განსხვავებული კვლევის სფერო ძევს. შეცდომა, როგორც მსჯელობის დაპირისპირებულ ქცევაში

არსებული ჭეშმარიტების პრეტენზიის წყარო ჩვენს წინაშე წამოჭრის საკითხს, თუ როგორ და რა აზრით შეიძლება ჭეშმარიტებაზე შემდგომ საუბარი. ეს საკმარისია იმის ასახსნელად, თუ რატომ ვირჩევთ კვლევის ამოსავალ პუნქტად დაპირისპირებული ელემენტებიდან მხოლოდ ერთს, კერძოდ, შეცდომას.“

- 39 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 32: „იმის საფუძველზე, რაც ჩვენ სოკრატეს შესახებ ვიცით, შეიძლება ითქვას, რომ მან იცოდა, რისი მოძიებაც იყო საჭირო. მაგრამ ის გზა, რომელზეც ეს მოსაძიებელი უნდა ყოფილიყო ნაპოვნი, მისთვის მიუწვდომელი დარჩა.“
- 40 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 31.
- 41 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 31-32.
- 42 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 33: „პირველი დებულება, რისი დადგენაც ყოველგვარი თეორეტიკების გარეშეა შესაძლებელი, შემდეგში მდგომარეობს: თვით მცდარი მსჯელობა, როგორც მსჯელობის ფაქტი 'თავისთავად', ჭეშმარიტია.“ ნუცუბიძის მიხედვით, არც პლატონი და არც არისტოტელე ამ თვალსაზრისს

არ იზიარებდნენ. ისინი განმენდის მეთოდით ცდილობდნენ თავისთავადი ჭეშმარიტების მიღწევას. მაგრამ მათი მცდელობები წარუმატებელი აღმოჩნდა, რადგან, მიუხედავად მათი ძალისხმევისა, ისინი დაპირისპირებულობის სფეროს ვერ გაცდნენ (შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 33).

- 43 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 33: „[...] ის ახალი, რაც შეცდომის ამგვარად ყოფნის ფაქტს აღნიშნავს, არ ექვემდებარება 'ჭეშმარიტად' და 'მცდარად' დანაწილებას [...]. იმ ჭეშმარიტებისათვის, რომლის წინაშეც ჩვენ ახლა აღმოვჩნდით, სულ ერთია, მოაზროვნე სუბიექტის მიერ გამოთქმული მსჯელობები ჭეშმარიტია, თუ მცდარი.“
- 44 თავისი ფილოსოფოსობის საწყის ეტაპზე ნუცუბიძემ ბოლცანოს მოძღვრებას ვრცელი და მრავალმხრივი გამოკვლევა მიუძღვნა („ბოლცანო და მეცნიერების თეორია“, 1913 წ., რუსულ ენაზე), სადაც თავისი გვიანდელი პერიოდის აქტუალური პრობლემატიკა მოხაზა (შდრ. შ. ნუცუბიძე, შრომები, ტ. I: ბოლცანო და მეცნიერების თეორია. ალეთოლოგიის საფუძვლები, რედ. შ. ხიდაშელი, თბილისი, 1973, გვ. 51-192). წინამდებარე გამოკვლევის

ფარგლებში გათვალისწინებულია ბოლცანოსა და მისი თეორიის შესახებ ნუცუბიძის „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურაში“ გამოთქმული თვალსაზრისები. „ბოლცანოსა და მეცნიერების თეორიაში“ განვითარებული შეხედულებების გადმოცემის საჭიროება აქ არ არსებობს, რადგან წინამდებარე გამოკვლევა შემოფარგლულია ალეთეიოლოგიური (შესაბამისად, წინალოგიკური) და მასთან დაკავშირებული თემატიკით. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ბოლცანოს ფილოსოფიას ნუცუბიძე საკმაოდ მაღალ შეფასებას აძლევდა და ალეთეიოლოგიის დაფუძნებისათვის მისი ფუნქციის განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე მიუთითებდა. ასეთივე მცდელობა განახორციელა მან „ჭეშმარიტებასა და შემეცნების სტრუქტურაში.“ აქ ნუცუბიძემ ყურადღება გაამახვილა ბოლცანოს მიღწევებზე და ინტენსიურად დაემყარა მათ (შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 33).

- 45 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 48.
- 46 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 50.
- 47 ემილ ლასკი ნეოკანტიანელთა სამხრეთ-და-

ნების სტრუქტურა“, გვ. 56: „ლასკმა მთელი სიცხადით შეიგრძნო, რომ გზა დაპირისპირებულობაზე მაღლა მდგომი პრინციპისაკენ აუცილებლად უნდა იქნეს გავლილი. მხოლოდ მას შეიძლება დაუკავშირდეს ნებისმიერი წინსვლა ფილოსოფიაში, განსაკუთრებით, „ლოგიკის ფილოსოფიაში“, და ამის მეშვეობით შესაძლებელია მისი გამართლება.“

- 49 ნუცუბიძე დანერგვით განიხილავდა ლასკის დებულებებს. თავის ალეთეიოლოგიურ შრომებში იგი პოზიტიურადაა მის მიმართ განწყობილი. ნუცუბიძის თხზულებებში სპეციალურ-ალეთეიოლოგიური პრობლემატიკის განხილვისას ლასკის სახელი საკმაოდ ხშირად გვხვდება. ქართველი ფილოსოფოსი ლასკის „ეჭვშეუვალ მნიშვნელობაზე“ მიუთითებს. ლასკისეულმა „მახვილგონიერულმა მიგნებებმა“ ნიადაგი მოამზადეს ჭეშმარიტების თეორიის ფუნდამენტური და ორიგინალური დამუშავებისათვის, რამაც გამოხატულება პოვა ახალი ფილოსოფიური დისციპლინის, „ალეთეიოლოგიის“ სახით (შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 60).
- 50 ლასკი იმგვარად ახდენდა ლოგიკური ფორმების მნიშვნელობის რადიკალიზებას, რომ დღეს მასთან მიმართებაში უკვე ტრანსცენ-

სავლურ გერმანულ, ანუ ბადენის სკოლას განეკუთვნება. მან თანამედროვეობის აქტუალური ფილოსოფიური პრობლემები (ლირებულებისა და მნიშვნელობის თეორია, დაპირისპირებულობისა და დაპირისპირებულობაზე მაღლა მდგომი პრობლემა, ლოგიკური ფორმების ცნება) თავის ძირითად ნაშრომებში („ფილოსოფიის ლოგიკა და მოძღვრება კატეგორიების შესახებ. გამოკვლევა ლოგიკური ფორმის ბატონობის სფეროს შესახებ“, 1911 წ.; „მოძღვრება მსჯელობის შესახებ“, 1912 წ.) გამოწვლილვით განიხილა (შდრ. T. Rentsch, *Lask Emil*, in: B. Lutz [Hrsg.], *Metzler-Philosophen-Lexikon*, Stuttgart – Weimar, ²1995, გვ. 488-491; H. Rosshoff, *Emil Lask als Lehrer von Georg Lukács. Zur Form ihres Gegenstandsbegriffs*, Bonn, 1975, გვ. 5-61; L. Ollig, *Der Neukantianismus*, Stuttgart, 1979, გვ. 66-72; S. Nachtsheim, *Emil Lasks Grundlehre*, Tübingen, 1992; E. Lask, *Gesammelte Schriften*, hrsg. von E. Herrigel, Bd. II, Tübingen, 1923; მისივე, *Gesammelte Schriften*, hrsg. von E. Herrigel, Bd. III, Tübingen, 1924; მისივე, *Die Logik der Philosophie und die Kategorienlehre*, 3. Auflage, mit einem Nachwort von F. Kaulbach, Tübingen, 1993; მისივე, *Die Lehre vom Urteil*, Tübingen, 1912).

- 48 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 50.

დენტალურ პლატონიზმზე და ლოგიკურ მისტიციზმზე საუბრობენ. მან ახალი ტრანსცენდენტალური ონტოლოგია განავითარა, რომელსაც ნეოპლატონური ელფერი დაჰკრავს. სავარაუდოდ, მასთან შემორჩენილი ნეოპლატონური კვალი ნუცუბიძისათვის დიდი მნიშვნელობის იყო, რადგან მოგვიანებით მან თავისი შეხედულებების საფუძვლები, უპირველეს ყოვლისა, პროკლეს ნააზრევში და პროკლეს „თეოლოგიის საწყისებისადმი“ მიძღვნილ, შუა საუკუნეების ქართველი ფილოსოფოსის, იოანე პეტრიწის (XII ს.) კომენტარებში აღმოაჩინა. ნუცუბიძეს ნეოპლატონური აზროვნებისა და მისი რეცეფციისადმი მიძღვნილი არაერთი ნაშრომი ეკუთვნის. აღმოსავლური რენესანსის მისეულ თეორიას, სადაც ნუცუბიძე რენესანსის იაკობ ბურკჰარდტისეულ გაგებას აკრიტიკებდა, მონი-ნაღმდეგეებთან ერთად, მომხრეებიც ჰყავდა. მის მიერ წამოჭრილი საკითხები დღესაც არ კარგავენ აქტუალობას და შემდგომი კვლევადიებისათვის მდიდარ მასალას შეიცავს. ამის შესახებ შდრ. გ. თევზაძე, „შალვა ნუცუბიძე და აღმოსავლეთის რენესანსის პრობლემები“, იხ.: ფილოსოფია. ეძღვნება შალვა ნუცუბიძის დაბადების 100 წლისთავს, რედ. გ. თევზაძე, თბილისი, 1995, გვ. 158-167.

- 51 შდრ. E. Lask, *Die Lehre vom Urteil*, in: E. Lask, *Gesammelte Schriften*, hrsg. von E. Herrigel, Bd. II, Tübingen, 1923, გვ. 294.
- 52 კანტის „კოპერნიკისებურ ქმედებას“ ლასკი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა. ამ ქმედების შინაარსი მან განიხილა თავის ნაშრომში „ფილოსოფიის ლოგიკა და მოძღვრება კატეგორიების შესახებ“. ლასკის აზრით, კანტის ორიგინალურობა ტრანსცენდენტალური-ლოგიკური სუბიექტურობის ცნების შემუშავებაში მდგომარეობს, რადგან ობიექტურობა ტრანსცენდენტალური ლოგიკურობის აუცილებელი და საყოველთაო მნიშვნელობის მქონე წესებით განისაზღვრება (შდრ. E. Lask, *Die Logik der Philosophie und die Kategorienlehre*, in: E. Lask, *Gesammelte Schriften*, hrsg. von E. Herrigel, Bd. II, Tübingen, 1923, გვ. 30-31: „კოპერნიკისეული თეზისის ძირითადი აზრი ასეთია: რეალობა, საგნობრიობა და კაუზალური ურთიერთკავშირი თეორიული შინაარსის გარდა არაფერს მოიცავს. დამაკმაყოფილებელ პასუხს ვერ მივიღებთ, თუ ვიფიქრებთ, რომ ცალმხრივი შემეცნებისთეორიულ-ლოგიკური თვალსაზრისების პირობებში საქმე ამგვარად იქნებოდა. უფრო მეტიც, მისი თეორიული მნიშვნელობის ხასიათის ჩვენებით, ყოფნის, საგნობრიობის, სინამდვილის არსი

92

იქმნება მსჯელობის მიღმა არსებული საგნებისადმი ორიენტირებული მეტაგრამატიკული და მაინც ლოგიკის წიაღში არსებული თეორიის წინაპირობები“.

- 54 შდრ. E. Lask, *Die Lehre vom Urteil*, გვ. 330.
- 55 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 57.
- 56 ნუცუბიძის მოწაფემ, ქართველმა ფილოსოფოსმა კ. ბაქრაძემ (1898-1970 წწ.), თავის საკმაოდ მომცველ და დეტალურ სტატიაში, რომელიც ნუცუბიძის შრომას „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“ ეხებოდა, გააკრიტიკა თავისი მასწავლებლის ლასკისეული კრიტიკა. ბაქრაძემ განიხილა ლასკის თეორია საგნის შესახებ და ის აზროვნების დახვეწილ ნიმუშად მიიჩნია. ბაქრაძის ინტერპრეტაციის მიხედვით, საგნის ლასკისეული ცნება არ არის წინააღმდეგობრივი ხასიათის, რადგან საგანი, როგორც ასეთი, არ შეიცავს შეუთავსებელ მომენტებს. შემეცნების პროცესის დაწყებამდე თავად საგანი უნდა გავიგოთ, როგორც ტრანსცენდენტური, ინდიფერენტული და ჭეშმარიტება თავისთავად. მხოლოდ შემეცნებითი მოღვაწეობის დაწყების შემდეგ იყოფა ის ფორმად და მატერიადა. შემეცნების მიერ ფორმად და მატერიადა გაყოფილი საგანი

94

იხსნება და არ არსებობს სხვა თვალსაზრისი, რომელიც ამ თეზისს სხვა კუთხით წარმოაჩენდა“. სწორედ ამ პუნქტში აკრიტიკებდა ნუცუბიძე ლასკს. ქართველი ფილოსოფოსი მიიჩნევდა, რომ ლასკმა ტრანსცენდენტალური პრობლემების როლი გადაჭარბებით შეაფასა და ალეთეოლოგია ფილოსოფიურ ლოგიკას დაუქვემდებარა. ამიტომაც ლასკთან არ გვხვდება სწორი მეთოდები, რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელია ღირებულებისა და ჭეშმარიტების ფილოსოფიის (ალეთეოლოგიის) ერთმანეთისაგან განსხვავება (შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 60).

- 53 შდრ. E. Lask, *Die Lehre vom Urteil*, გვ. 328-329: „ამის საპირისპიროდ, აქ ვლინდება კანტის კოპერნიკული ქმედების გადამწყვეტი მნიშვნელობა მთელი თეორიული სააზროვნო სტრუქტურის დანაწევრების შესახებ მოძღვრებისათვის. **კანტმა**, საგნებში თვით ლოგიკური, თეორიული და შემეცნებითი ასპექტების შეტანით, საგნების დანაწევრების, როგორც ლოგიკურის თავდაპირველი არსობრივი თავისებურების, გაგების შესაძლებლობა შექმნა. მხოლოდ ამითაა გამართლებული აზრობრივი სტრუქტურის შექმნა ლოგიკურის სფეროს დატოვების გარეშე; მხოლოდ ამით

93

თავად შემეცნების პროცესში ერთ მთლიან სტრუქტურად წარმოდგება. ამიტომ, მიიჩნევდა ბაქრაძე, ნუცუბიძის კრიტიკა ლასკის აღნიშნულ დებულებებს არ მიეყენება. უფრო მეტიც, ლასკის მიერ განხილული საგნის ცნებაში კონტრარული ერთეულების შესახებ ვერ ვისაუბრებთ, რადგან რეალობაში მოცემული საგანი არავითარ დაპირისპირებულობას არ შეიცავს. შდრ. კ. ბაქრაძე, „ჭეშმარიტების პრობლემა და შემეცნების სტრუქტურა“, იხ.: კ. ბაქრაძე, რჩეული ფილოსოფიური თხზულებანი, ტ. I, რედ. ე. კოდუა, თბილისი, 1982, გვ. 245-270, განსაკუთრებით, გვ. 261-268.

- 57 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 88: „თუ აღნიშნულ დებულებას ალეთეოლოგიურად გამოვხატავთ, ის შემდეგ სახეს მიიღებს: არსებული ჭეშმარიტება კი არ არის, არამედ ის არსებობს, როგორც ჭეშმარიტება, ანუ ის არსებობს ჭეშმარიტების სახით. აქ მტკიცდება არა ყოფნის ჭეშმარიტება, არამედ არსებულთა ჭეშმარიტად ყოფნა... დებულების თანახმად, არსებული იმაზე მეტი არ არის, რაც ის არის“.
- 58 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 68.
- 59 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ალეთოლოგიის საფუძ-

95

- ვლები“, იხ.: შ. ნუცუბიძე, შრომები, ტ. I, თბილისი, 1973, გვ. 375.
- 60 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ალეთოლოგიის საფუძვლები“, გვ. 377.
- 61 შ. ნუცუბიძე, „ალეთოლოგიის საფუძვლები“, გვ. 375.
- 62 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 192-193.
- 63 ნუცუბიძე *რედუქციის* ახალ დაფუძნებას საკუთარ დამსახურებად მიიჩნევდა. ალეთოლოგიური პრობლემატიკის პირველ შესავალში იგი მიუთითებდა, რომ დებულებები აღნიშნული მეთოდის შესახებ მან ჯერ კიდევ ადრე (თავის თხზულებაში „ბოლცანო და მეცნიერების თეორია“) დაადგინა. იგი, ასევე, აღნიშნავდა, რომ შემდგომში მან ეს დებულებები დანვრილებით განიხილა და წარმოადგინა თავის ქართულენოვან ნაშრომში „ლოგიკის სახელმძღვანელო“ (1922 წ.). ამასთან დაკავშირებით ნუცუბიძე მიუთითებდა ა. პაულერის შრომებზე, განსაკუთრებით კი, მის ნაშრომზე „ფილოსოფიის საფუძვლები“ (1925 წ.). აღნიშნულ ნაშრომში პაულერი იმავე მეთოდს განიხილავდა და მსგავს შედეგებამდე მიდიოდა (შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 191, შენიშვნა 1).

96

- ვუდგებით. მის შესახებ საუბარი მხოლოდ ბრძოლისა და ჩახშობის ცნებების გამოყენებითაა შესაძლებელი. ის, რაც ჩვენს მიერ გამოთქმული დებულებისაგან განსხვავდება, ჩვენთვის უცხო და მიუღებელია, ამიტომ ის უნდა განადგურდეს, რათა ჩვენმა დებულებამ გამარჯვებისაკენ გზა გაიკაფოს. ამრიგად, არსებობს მხოლოდ 'ჩვენი', მიკერძოებული და ერთმანეთთან შეურიგებელი დებულებები“.
- 70 შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 116.
- 71 შდრ. ს. წერეთელი, „ტრანსცენდენტალური მეთოდის კრიტიკისათვის“, იხ.: ს. წერეთელი, ნარკვევები ფილოსოფიის ისტორიაში, რედ. გ. თევზაძე, ტ. II, თბილისი, 1986, გვ. 273; 278.
- 72 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 84-85 (განსაკუთრებით შენიშვნა 4).
- 73 ნეოპლატონური ტრადიციის უშუალო ზეგავლენა ნუცუბიძის ალეთოლოგიურ ნაწერებში არ იგრძნობა. პროკლეზე რეფერირება აქ საერთოდ არ გვხვდება. თავის ადრეულ ნაწარმოებებში ნუცუბიძე პლოტინის მხოლოდ გაკვრით ახსენებს. ანტიკურ ნეოპლატონიზმს და მის შუასაუკუნეობრივ რეცეფციას ნუცუ-

98

- 64 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 192-194.
- 65 „ალეთოლოგიის საფუძვლების“ მე-3-ე თავში ნუცუბიძემ განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმო ინტუიტივიზმის შემეცნების თეორიას (შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ალეთოლოგიის საფუძვლები“, გვ. 266-318). მან კრიტიკულად განიხილა აღნიშნული თეორია და საფუძვლიანად გაანალიზა ამ მოძღვრების პრობლემატიკა. ლოსკის შეხედულებებს ნუცუბიძე საკმაოდ ადრე (XX ს-ის დასაწყისში), სანკტ-პეტერბურგში სწავლის პერიოდში გაეცნო, როდესაც რუსი ფილოსოფოსის მიერ ორგანიზებულ სემინარებში მონაწილეობდა (შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ალეთოლოგიის საფუძვლები“, გვ. 6).
- 66 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ალეთოლოგიის საფუძვლები“, გვ. 310.
- 67 შ. ნუცუბიძე, „ალეთოლოგიის საფუძვლები“, გვ. 309.
- 68 შ. ნუცუბიძე, „ალეთოლოგიის საფუძვლები“, გვ. 307.
- 69 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 113: „ჩვენს ჭეშმარიტებას შემრიგებლური გზებით ვერ მი-

97

- ბიძემ სპეციალური გამოკვლევები მხოლოდ XX საუკუნის 30-იან წლებში მიუძღვნა. შდრ. თ. ირემაძე, „შალვა ნუცუბიძე და ნეოპლატონიზმის ჰეგელისეული გაგება“, იხ.: „რინა“. ლიტერატურულ-საზოგადოებრივი ჟურნალი, № 1, თბილისი, 2008, გვ. 90-93, განსაკუთრებით, გვ. 91-93.
- 74 შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 165-166.
- 75 შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 164-165.
- 76 შ. ნუცუბიძე, „ჭეშმარიტება და შემეცნების სტრუქტურა“, გვ. 165.
- 77 შდრ. კ. ბაქრაძე, „ჭეშმარიტების პრობლემა და შემეცნების სტრუქტურა“, იხ.: კ. ბაქრაძე, რჩეული ფილოსოფიური თხზულებანი, ტ. I, რედ. ე. კოდუა, თბილისი, 1982, გვ. 245-270, განსაკუთრებით, გვ. 261-268; ს. წერეთელი, „ტრანსცენდენტალური მეთოდის კრიტიკისათვის“, იხ.: ს. წერეთელი, ნარკვევები ფილოსოფიის ისტორიაში, რედ. გ. თევზაძე, ტ. II, თბილისი, 1986, გვ. 266-281.
- 78 შდრ. Philosophen-Lexikon. Handwörterbuch der Philosophie nach Personen, verfaßt und herausgegeben von W. Ziegenfuß und G. Jung, Bd. II: L-Z, Berlin, 1950, გვ. 223.

99

- 79 შდრ. Sch. Nuzubidse, *Philosophie und Weisheit. Spezielle Einleitung in die Aletheologie*, Berlin-Königsberg, 1931.
- 80 შდრ. Sch. Nuzubidse, *Wahrheit und Erkenntnisstruktur. Erste Einleitung in den Aletheologischen Realismus*, Berlin – Leipzig, 1926.
- 81 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 107.
- 82 სანდო წყაროებზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ ნუცუბიძე დროებით ჰაიდელბერგში იმყოფებოდა. ამ პერიოდში მას მჭიდრო ურთიერთობა აკავშირებდა ჰაინრიხ რიკერტთან. ამ მიმართებით დღემდე ახალი მასალები არ არის აღმოჩენილი.
- 83 ნუცუბიძის თეორიისა და განსაკუთრებით რედუქციის მეთოდის კრიტიკა ს. წერეთელმა გადმოსცა თავის ნაშრომში „ტრანსცენდენტალური მეთოდის კრიტიკის შესახებ“. აღნიშნული ნაშრომის ერთ-ერთ ქვეთავს ეწოდება „ალეთეოლოგიური რედუქციის კრიტიკა“. აქ წარმოდგენილია ს. წერეთლის შეხედულებები დიალექტიკური ლოგიკის შესახებ. მაგრამ ასეთი ლოგიკის თეორია მან საფუძვლიანად თავის ვრცელ თხზულებაში „დიალექტიკური ლოგიკა“ (თბილისი, 1965 წ.) და სხვა ნაშრომებში განავითარა. ზემოხსენებულ ნაშ-

ლიტერატურის ნუსხა

- ბაქრაძე, კ.: რჩეული ფილოსოფიური თხზულებები, ტ. IV: ლოგიკა, რედ. ე. კოდუა, თბილისი, 1978.
- ბაქრაძე, კ.: „ჭეშმარიტების პრობლემა და შემცნების სტრუქტურა“, იხ.: კ. ბაქრაძე, რჩეული ფილოსოფიური თხზულებანი, ტ. I, რედ. ე. კოდუა, თბილისი, 1982, გვ. 245-270.
- ბარამიძე, გ.: „ტრანსცენდენტური, როგორც სიბრძნის მაკონსტიტუირებელი ელემენტი“, იხ.: ფილოსოფია. ეძღვნება შალვა ნუცუბიძის დაბადების 100 წლისთავს, რედ. გ. თევზაძე, თბილისი, 1995, გვ. 41-46.
- თევზაძე, გ.: „შალვა ნუცუბიძე და აღმოსავლეთის რენესანსის პრობლემები“, იხ.: ფილოსოფია. ეძღვნება შალვა ნუცუბიძის დაბადების 100 წლისთავს, რედ. გ. თევზაძე, თბილისი, 1995, გვ. 158-167.
- თევზაძე, გ.: „შალვა ნუცუბიძე (1888-1969)“, იხ.: ქართული ფილოსოფიური აზრის ისტორია, ტ. IV, რედ. გ. თევზაძე, თბილისი, 2003, გვ. 133-143.
- იეკი, უ. რ.: განაზრებანი ქართული ფილოსოფიის შესახებ, გერმანულიდან ქართულად თარგმნა

რომში („ტრანსცენდენტალური მეთოდის კრიტიკისათვის“) ს. წერეთელი იძულებული იყო, იმდროინდელი პოლიტიკური რეჟიმის მოთხოვნის შესაბამისად, ნუცუბიძის პოზიცია მარქსისტულ-ლენინისტური პერსპექტივიდან გაეკრიტიკებინა. მიუხედავად ამისა, ს. წერეთლის სტატია ალეთეოლოგიური პრობლემატიკის საფუძვლიანი და დანერგვითი განხილვის ნიმუშად რჩება (შდრ. ს. წერეთელი, „ტრანსცენდენტალური მეთოდის კრიტიკისათვის“, გვ. 266-281).

- 84 შდრ. შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 89: „დღემდე თვლიდნენ, რომ საერთოდ ფილოსოფოსობა მხოლოდ სუბიექტის მიერ და მხოლოდ სუბიექტისთვის უნდა ყოფილიყო წარმართული“.
- 85 შ. ნუცუბიძე, „ფილოსოფია და სიბრძნე“, გვ. 89.

ლ. ზაქარაძემ, თბილისი, 2013 (პირველი გამოცემა: თბილისი, 2010).

- ირემაძე, თ.: „შალვა ნუცუბიძე და ნეოპლატონიზმის ჰეგელისეული გაგება“, იხ.: „რინა“. ლიტერატურულ-საზოგადოებრივი ჟურნალი, № 1, თბილისი, 2008, გვ. 90-93.
- ირემაძე, თ.: „ანტიკური ნეოპლატონიზმის ჰეგელისეული გაგება და მისი კრიტიკა შალვა ნუცუბიძის მიერ“, იხ.: თ. ირემაძე, ფილოსოფია ეპოქათა და კულტურათა გზაგასაყარზე, თბილისი, 2013, გვ. 50-58.
- ნუცუბიძე, შ.: შრომები, ტ. I-IX, თბილისი, 1973-1985.
- წერეთელი, ს.: „დასკვნის პრობლემისათვის“, იხ.: ფილოსოფიის ინსტიტუტის შრომები, ტ. I, თბილისი, 1949, გვ. 107-136.
- წერეთელი, ს.: მეცნიერების კანონთა შესახებ, თბილისი, 1955.
- წერეთელი, ს.: ლოგიკური კავშირის დიალექტიკური ბუნების შესახებ, თბილისი, 1956.
- წერეთელი, ს.: დასაბუთების საწყისი, თბილისი, 1963.
- წერეთელი, ს.: დიალექტიკური ლოგიკა, თბილისი, 1965.

წერეთელი, ს.: „ტრანსცენდენტალური მეთოდის კრიტიკისათვის“, იხ.: ს. წერეთელი, ნარკვევები ფილოსოფიის ისტორიაში, რედ. გ. თევზაძე, ტ. II, თბილისი, 1986, გვ. 219-281.

Iremadze, T. / Kheoshvili, G. / Zakaradze, L.: Schalwa Nuzubidse, in: Philosophenlexikon, hrsg. S. Jordan und B. Mojsisch, Stuttgart, 2009, S. 397-398.

Lask, E.: Die Lehre vom Urteil, Tübingen, 1912.

Lask, E.: Gesammelte Schriften, hrsg. von E. Herrigel, Bd. II, Tübingen, 1923.

Lask, E.: Gesammelte Schriften, hrsg. von E. Herrigel, Bd. III, Tübingen, 1924.

Lask, E.: Die Logik der Philosophie und die Kategorienlehre, 3. Auflage, mit einem Nachwort von F. Kaulbach, Tübingen, 1993.

Nachtsheim, S.: Emil Lasks Grundlehre, Tübingen, 1992.

Nuzubidse, Sch.: Wahrheit und Erkenntnisstruktur. Erste Einleitung in den Aletheiologischen Realismus, Berlin – Leipzig, 1926.

Nuzubidse, Sch.: Philosophie und Weisheit. Spezielle Einleitung in die Aletheiologie, Berlin – Königsberg 1931.

Ollig, L.: Der Neukantianismus, Stuttgart, 1979.

104

პირთა საკიხებელი

არისტოტელე 54, 75, 84, 86

ბაქრაძე, კ. 62, 66-68, 84, 94-95, 99

ბარამიძე, გ. 78

ბაუზი, ბ. 66

ბოლცანო, ბ. 43-47, 87-88, 96

ბურკჰარდტი, ი. 91

ვინდელბანდი, ვ. 25

ზაქარაძე, ლ. 6

ზიგვარტი, ქ. 56

თავაძე, გ. 7

თევზაძე, გ. 78, 91, 98-99

იეკი, უ. რ. 7

იოანე პეტრიწი 64, 91

ირემაძე, თ. 6-8, 99

იუნგი, გ. 66, 99

კანტი, ი. 22, 50, 92-93

კაულბახი, ფ. 89

კოდუა, ე. 85, 95, 99

კოჰენი, ჰ. 82

ლასკი, ე. 48-51, 88-90, 92-95

ლოსკი, ნ. 57, 97

ლოტცე, ჰ. 25

ლუკაჩი, გ. 89

ლუტცი, ბ. 89

106

Philosophen-Lexikon. Handwörterbuch der Philosophie nach Personen, verfaßt und herausgegeben von W. Ziegenfuß und G. Jung, Bd. II: L-Z, Berlin, 1950.

Rentsch, T.: Lask, Emil, in: B. Lutz (Hrsg.), Metzler-Philosophen-Lexikon, Stuttgart – Weimar, 1995, S. 488-491.

Rosshoff, H.: Emil Lask als Lehrer von Georg Lukács. Zur Form ihres Gegenstandsbegriffs, Bonn 1975, S. 5-61.

105

მარქსი, კ. 13, 69, 101

მიულერი, ა. 66-67

ნახტსჰაიმი, ს. 89

ოლიპი, ლ. 89

პაულერი, ა. 56, 96

პლატონი 75, 86

პლოტინი 98

პროკლე 64, 91, 98

რენტში, თ. 89

რიკერტი, ჰ. 100

როსჰოფი, ჰ. 89

სოკრატე 38, 77, 86

ფიხტე, ი. გ. 22

ხეომელი, გ. 6

ხიდაშელი, შ. 87

ციგენფუსი, ვ. 66, 99

წერეთელი, ს. 62, 66-69, 84, 98-101

ჰეგელი, გ. ვ. ფ. 69, 99

ჰერიგელი, ე. 89, 92

ჰუსერლი, ე. 34, 39, 56

107

I. სამეცნიერო სერია

„ფილოსოფია, სოციოლოგია, მედიის თეორია“:

- ტ. 1: ნიცშე საქართველოში. ეძღვნება თამაზ ბუ-
აჩიძის ნათელ ხსოვნას, რედაქტორ-შემდგენი:
თენგიზ ირემაძე, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2007, 246 გვ.
- ტ. 2: ფილოსოფია – დიალექტიკა – ლოგიკა. სავლეთის
ნერეთის დაბადებიდან 100 წლისთავისადმი
მიძღვნილი საიუბილეო კრებული, რედაქტორ-
შემდგენელი: ლალი ზაქარაძე და თენგიზ
ირემაძე, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბი-
ლისი, 2008, 200 გვ.
- ტ. 3: სიცოცხლის ფილოსოფია. პრობლემები და
პერსპექტივები, რედაქტორ-შემდგენელი: ლა-
ლი ზაქარაძე და მიხეილ გოგატიშვილი, გა-
მომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2009, 88 გვ.
- ტ. 4: ლალი ანთიძე: ნიკოლოზ ლოსკის ინტუ-
იტივიზმი, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი,
2010, 244 გვ.

ჰელმუტ შნაიდერი: ფილოსოფიური გეოგრაფია,
გერმანულიდან ქართულად თარგმნა გიორგი
თავაძემ, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი,
2010, 120 გვ.

უდო რაინჰოლდ იეკი: განაზრებანი ქართული ფი-
ლოსოფიის შესახებ, გერმანულ და ქართულ
ენებზე, გერმანულიდან ქართულად თარგმნა
ლალი ზაქარაძემ, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2010, 88 გვ.

**ჰელმუტ შნაიდერი, ლალი ზაქარაძე, გიორგი
თავაძე, დოდო ლაბუჩიძე, თენგიზ ირემაძე:** რა
არის თავისუფლება? დიდი მოაზროვნეები
თავისუფლების არსის შესახებ, გამომცემლობა
„ნეკერი“, თბილისი, 2010, 144 გვ.

გრიგოლ რობაქიძე და თანამედროვე აზროვნება,
რედაქტორ-შემდგენლები: მამუკა თავხელიძე,
თენგიზ ირემაძე, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2011, 144 გვ.

ევროპული პასუხისმგებლობა. მერაბ მამარდა-
შვილის დაბადებიდან 80 წლისთავისადმი
მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონ-
ფერენციის მასალები (14 დეკემბერი, 2010
წელი, თბილისი), მთავარი რედაქტორი:
თენგიზ ირემაძე, რედაქტორები: ლალი ზა-
ქარაძე, დოდო ლაბუჩიძე, გიორგი ბარამიძე,
გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2011, 224
გვ.

ტ. 5: *Philosophy in Global Change. Jubilee volume
dedicated to the 65th anniversary of Burkhard Mojsisch.*
Edited by Tengiz Iremadze in collaboration with Helmut
Schneider and Klaus J. Schmidt, Publishing House
“Nekeri”, Tbilisi 2011, 436 pp.

ტ. 6: აღმოსავლეთი და დასავლეთი. ინტერკულ-
ტურული და ინტერდისციპლინური კვლევები.
რედაქტორ-შემდგენლები: თენგიზ ირემაძე
და გურამ თევზაძე, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2012, 226 გვ.

ტ. 7: ბერნჰარდ ვალდენფელსი: გზები ფენო-
მენოლოგიისა, პასუხს რომ იძლევა, ფრან-
გულიდან ქართულად თარგმნა დოდო ლა-
ბუჩიძემ, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი,
2013, 120 გვ.

II. სამეცნიერო სერია

„ფილოსოფია და სოციალური მეცნიერებები დღეს“:

თენგიზ ირემაძე: ვალტერ ბენიამინი. ცხოვრება,
მოღვაწეობა, აქტუალობა, გამომცემლობა
„ნეკერი“, თბილისი, 2008, 108 გვ.

Tengiz Iremadze: Der Aletheiologische Realismus.
Schalwa Nuzubidse und seine neuen Denkansätze,
“Nekeri”, Tbilisi, 2008, 117 S.

ბურკჰარდ მოიზიში: ჰუმანიზმის ეპისტემოლოგია,
ინგლისურიდან ქართულად თარგმნა გიორგი
ბარამიძემ, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილი-
სი, 2009, 90 გვ.

უდო რაინჰოლდ იეკი: განაზრებანი ქართული ფი-
ლოსოფიის შესახებ, გერმანულ და ქართულ
ენებზე, გერმანულიდან ქართულად თარ-
გმნა ლალი ზაქარაძემ, მეორე გამოცემა, გა-
მომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2012, 92 გვ.

ევროპული პასუხისმგებლობა. მერაბ მამარდა-
შვილის დაბადებიდან 80 წლისთავისადმი
მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონ-
ფერენციის მასალები (14 დეკემბერი, 2010
წელი, თბილისი), მთავარი რედაქტორი: თენ-
გიზ ირემაძე, რედაქტორები: ლალი ზაქარაძე,
დოდო ლაბუჩიძე, გიორგი ბარამიძე, მეორე
გამოცემა, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი,
2013, 226 გვ.

**ჰელმუტ შნაიდერი, ლალი ზაქარაძე, გიორგი
თავაძე, დოდო ლაბუჩიძე, თენგიზ ირემაძე:** რა
არის თავისუფლება? დიდი მოაზროვნეები
თავისუფლების არსის შესახებ, მეორე გა-
მოცემა, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი,
2013, 148 გვ.

თენგიზ ირემაძე: ალეთეოლოგიური რეალიზმი.
შალვა ნუცუბიძე და მისი აზროვნების ახ-
ლებური საწყისები, გერმანულიდან ქართულად
თარგმნა გიორგი თავაძემ, გამომცემლობა
„ნეკერი“, თბილისი, 2013, 118 გვ.

III. სამეცნიერო-მთარგმნელობითი სერია
„ფილოსოფია-სოციოლოგიის კლასიკური და
თანამედროვე ტექსტები. თარგმანები“:

- ტ. 1: **ნიკლას ლუმანი:** საზოგადოებრივი კომუნიკაციის სისტემის ცვლილებანი და მასობრივი მედია, გერმანულიდან თარგმნა დევიდუმბაძემ, გამომცემლობა „არხე“, თბილისი, 2007, 37 გვ.
- ტ. 2: **ანრი ბერგსონი:** ცნობიერება და სიცოცხლე, ფრანგულიდან თარგმნა დოდო ლაბუჩიძე-ხოფერიამ, გამომცემლობა „არხე“, თბილისი, 2007, 44 გვ.
- ტ. 3: **კარლ შმიტ:** ხმელეთი და ზღვა. მსოფლიო-ისტორიული განაზრება, გერმანულიდან თარგმნა გიორგი თავაძემ, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2010, 180 გვ.

IV. სამეცნიერო სერია
„ალმოსავლეთი და დასავლეთი – კულტურათა
დიალოგი“:

- ტ. 1: **ჰელმუტ შნაიდერი:** ძენ-ბუდიზმის ესთეტიკა. ვაბი-საბი და მშვენიერების ევროპული იდეა, გერმანულიდან თარგმნა გიორგი თავაძემ, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2012, 44 გვ.

112

V. ფრიდრიხ ნიცშეს რჩეული თხზულებები
ქართულ ენაზე (აკადემიურ-კრიტიკული
გამოცემა):

- ტ. 1: **ფრიდრიხ ნიცშე:** *Ecce homo*. როგორ ხდება ადამიანი ის, რაც ის არის, გერმანულიდან თარგმნა, შენიშვნები და გამოკვლევა დაურთო გიორგი თავაძემ, ტომის რედაქტორები: თენგიზ ირემაძე, ლალი ზაქარაძე, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2011, 248 გვ.

გამოსაცემად მზადაა:

- ტ. 2: **ფრიდრიხ ნიცშე:** კერპების მწუხრი, გერმანულიდან თარგმნა გიორგი თავაძემ, ტომის რედაქტორები: თენგიზ ირემაძე, ლალი ზაქარაძე.

VI. ინსტიტუტის ცალკეული გამოცემები:

ფილოსოფია, სოციოლოგია, პოლიტოლოგია,
რედაქტორ-შემდგენლები: თენგიზ ირემაძე, ლალი ზაქარაძე, გიორგი ბარამიძე, მიხეილ გოგატიშვილი, გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2007, 80 გვ.

ქართული აზროვნება, განათლების პრობლემები,
ჰუმანიზმის ეპისტემოლოგია, რედაქტორ-შემდგენლები: თენგიზ ირემაძე, ლალი ზაქარაძე, გიორგი ბარამიძე, მიხეილ გოგატიშვილი, გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2008, 76 გვ.

113

ალექსანდრე ჰამილტონი, ჯეიმს მედისონი, ჯონ ჯეი: ფედერალისტი. პოლიტიკური ესეები, ინგლისურიდან ქართულად თარგმნა გიორგი ბარამიძემ, სამეცნიერო რედაქტორი: მიხეილ გოგატიშვილი, გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2008, 584 გვ.

საზოგადოება, ცოდნის ტრანსფორმაცია, ფილოსოფია, რედაქტორ-შემდგენლები: თენგიზ ირემაძე, ლალი ზაქარაძე, გიორგი ბარამიძე, მიხეილ გოგატიშვილი, გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2009, 96 გვ.

G. Baramidze, M. Gogatishvili, L. Zakaradze, U. R. Jeck, D. J. Lacey (eds), (Neo)Platonism and Modernity. Materials of the International Conference dedicated to Tengiz Iremadze's book „Konzeptionen des Denkens im Neuplatonismus“, June 30, 2008, Grigol Robakidze University, Publishing House „Nekeri“, Tbilisi 2009, 136 pp.

ახალი სამეცნიერო-კვლევითი პროექტები ფილოსოფიაში, რედაქტორები: თენგიზ ირემაძე, ლალი ზაქარაძე, მიხეილ გოგატიშვილი, დოდო ლაბუჩიძე, გიორგი თავაძე, თბილისი, 2010, 50 გვ.

ალექსის დე ტოკვილი: დემოკრატია ამერიკაში, ფრანგულიდან თარგმნა დ. ლაბუჩიძე-ხოფერიამ, წინათქმა დაურთო თენგიზ ირემაძემ, სამეცნიერო რედაქტორები: თენგიზ ირემაძე,

114

ლალი ზაქარაძე, გიორგი თავაძე, გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2011, 592 გვ.

ლეო შტრაუსი: რა არის პოლიტიკური ფილოსოფია? ინგლისურიდან თარგმნა და წინასიტყვაობა დაურთო გიორგი ხუროშვილმა, რედაქტორები: მიხეილ გოგატიშვილი, გიორგი ბარამიძე, თენგიზ ირემაძე, გამომცემლობა „საუნჯე“, თბილისი, 2011, 130 გვ.

თომას პეინი: სალი აზრი, ინგლისურიდან თარგმნა გიორგი თავაძემ, წინათქმა დაურთო თენგიზ ირემაძემ, სამეცნიერო რედაქტორები: თენგიზ ირემაძე, ლალი ზაქარაძე, დოდო ლაბუჩიძე-ხოფერია, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2012, 146 გვ.

ბერჯამინ ფრანკლინი, ჯონ ადამსი, თომას ჯეფერსონი, ჯეიმს უილსონი, ბენჯამინ რაში: ამერიკელ განმანათლებელთა პოლიტიკური ესეები. ინგლისურიდან თარგმნა გიორგი ხუროშვილმა. რედაქტორები: პროფ. თენგიზ ირემაძე, პროფ. ლალი ზაქარაძე, ასისტ. პროფ. გიორგი თავაძე. გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2013, 180 გვ.

თენგიზ ირემაძე: ფილოსოფია ეპოქათა და კულტურათა გზაგასაყარზე. ინტერკულტურული და ინტერდისციპლინური კვლევები, სამეცნიერო რედაქტორები: გიორგი ბარამიძე, ლალი ზაქარაძე, უდო რაინჰოლდ იეკი, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2013, 170 გვ.

115

ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა კვლევითი ინსტიტუტის სამეცნიერო საქმიანობისა და გამომცემების შესახებ სრული ინფორმაცია იხილეთ ინსტიტუტის ვებგვერდზე: http://www.gruni.edu.ge/menu_id/808

თენგიზ ირემაძე – გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორი, ამავე უნივერსიტეტის სრული პროფესორი ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა განხრით. ფილოსოფიის დოქტორის აკადემიური ხარისხი მან მიიღო ბოხუმის რურის უნივერსიტეტში (გერმანია). მისი კვლევის სფეროებია: ქართული და ევროპული ფილოსოფია, ინტერკულტურული ფილოსოფია, ომისა და მშვიდობის ფილოსოფია, კავკასიური ფილოსოფია, სოციალური თეორიები. იგი არის „სტენფორდის ფილოსოფიური ენციკლოპედიის“ ერთ-ერთი ავტორი და არაერთი ფილოსოფიურ-ლიტერატურული საზოგადოების წევრი. მისი სამეცნიერო გამოკვლევები გამოქვეყნებულია ქართულ, გერმანულ, ინგლისურ, ჩინურ, ბულგარულ, პოლონურ და უკრაინულ ენებზე. თენგიზ ირემაძის მთავარი ნაშრომებია: „აზროვნების კონცეფციები ნეოპლატონიზმში. პროკლეს ფილოსოფიის რეცეფციის შესახებ გერმანულ და ქართულ შუა საუკუნეებში: დიტრიხ ფრაიბერგელი – ბერთოდ მოსბურგელი – იოანე პეტრინი“ (გერმანულ ენაზე, ამსტერდამი/ფილადელფია, 2004 წ.), „ფრიდრიხ ნიცშე. „ესე იტყოდა ზარატუსტრა“: ტექსტი და კონტექსტი“ (ქართულ ენაზე, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2006 წ.), „ვალტერ ბენიამინი. ცხოვრება, მოღვაწეობა, აქტუალობა“ (ქართულ ენაზე, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2008 წ.), „ფილოსოფია ეპოქათა და კულტურათა გზა-გასაყარზე. ინტერკულტურული და ინტერდისციპლინური კვლევები“ (ქართულ ენაზე, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2013 წ.). იგი არის ორმოცზე მეტი სამეცნიერო კრებულია და ხუთი სამეცნიერო სერიის მთავარი რედაქტორი.